

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra občanské výchovy a filosofie

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Vznik a vývoj Komunistické strany Československa ve 20. letech 20. století
The emergence and development of the Communist party of Czechoslovakia in
the 1920s

Bc. Marie Adamcová

Vedoucí práce: PhDr. Josef Stracný, CSc.

Studijní program: Učitelství pro střední školy

Studijní obor: N D-ZSV

Odevzdáním této diplomové práce na téma Vznik a vývoj Komunistické strany Československa ve 20. letech 20. století potvrzuji, že jsem ji vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 17. 4. 2019

Na tomto místě bych ráda poděkovala PhDr. Josefu Stracenému, CSc. za odbornou pomoc při zpracování mé diplomové práce.

ABSTRAKT

Diplomová práce se zabývá vznikem Komunistické strany Československa a jejím vývojem ve 20. letech 20. století. První část práce je věnována historickým kořenům socialistického hnutí v Rakousku-Uhersku a českých zemích a mapuje zrod KSČ z levicového křídla Československé sociálně demokratické strany dělnické. Dále se práce soustředí na politiku a vnitřní vývoj KSČ ve 20. letech 20. století v souvislostech s jejím vztahem ke Komunistické internacionále. Jsou zde popisovány nejdůležitější události, které stranu ovlivnily, jednotlivé sjezdy KSČ a jejich závěry a v souvislostech je zde vyloženo strategicko-taktické směřování strany. Práce sleduje také vývoj komunistické agitace před parlamentními volbami v letech 1925 a 1929 a výsledky těchto voleb. V práci je využita odborná literatura, protokoly jednotlivých sjezdů KSČ a články z dobového tisku.

KLÍČOVÁ SLOVA

Československo, politická strana, komunismus, KSČ, bolševizace

ABSTRACT

The thesis deals with the emergence of the Communist Party of Czechoslovakia and its development in the 1920s. The first part is devoted to the historical roots of the socialist movement in Austria-Hungary and the Czech lands and maps the birth of the Communist Party from the left wing of the Czechoslovak Social Democratic Workers' Party. Furthermore, the thesis focuses on the policy and internal development of the Communist Party in the 1920s in connection with its relationship to the Communist International. It also describes the most important events that influenced the party, individual congresses of the Communist Party of Czechoslovakia, their conclusions and in the context there is explained the strategic-tactical direction of the party. The thesis also monitors the development of communist agitation before the parliamentary elections of 1925 and 1929 and the results of these elections. The work uses specialized literature, protocols of individual congresses of the Communist Party of Czechoslovakia and articles from the period press.

KEYWORDS

Czechoslovakia, political party, communism, the Communist Party of Czechoslovakia, bolshevization

Obsah

Úvod	7
1. Socialismus v českých zemích na přelomu 19. a 20. století a za 1. světové války	9
1.1. Socialismus, jeho podstata, cíle a vývoj	9
1.2. Počátky socialistického hnutí v Rakousku-Uhersku	11
1.3. Hainfeldský sjezd a vývoj českého socialistického hnutí do 1. světové války	11
1.4. Čeští socialisté za 1. světové války	16
2. Československá sociálně demokratická strana po 1. světové válce a vznik KSČ	23
2.1. Politický vývoj v Československu po 1. světové válce a formování levicových sil v sociální demokracii	23
2.2. Oficiální ustavení tzv. marxistické levice v ČSDSD	27
2.3. XIII. sjezd ČSDSD, zápas o dědictví sociální demokracie, generální stávka v prosinci 1920 a její výsledky	30
3. Vznik Komunistické strany Československa	34
3.1. Cesta k Ustavujícímu sjezdu KSČ	34
3.2. Slučovací sjezd KSČ	36
4. Politika KSČ ve 20. letech 20. století a její vztah ke Komunistické internacionále	38
4.1. Vývoj KSČ v 1. polovině 20. let	38
4.2. Vývoj KSČ ve 2. polovině 20. let	50
4.3. Strategicko-taktická linie V. sjezdu KSČ	54
Závěr	59
Seznam použitých informačních zdrojů	62

Úvod

Ve své diplomové práci se zabývám vývojem a politikou Komunistické strany Československa. Jelikož je samotné téma velmi rozsáhlé, rozhodla jsem se soustředit na období vzniku KSČ a politiku strany ve 20. letech 20. století. Nastíním nejdříve vývoj socialistického hnutí v Rakousku-Uhersku a českých zemích a dále formování levicových sil v sociální demokracii. To předcházelo oddělení jejího levého křídla, ze kterého vznikla samotná komunistická strana.

Zvolila jsem si dané téma, protože považuji za důležité popsat cestu, kterou KSČ urazila od svého vzniku v roce 1921 do přelomového V. sjezdu, který definitivně potvrdil její podřízení Moskvě, a k moci se zde dostala nová generace komunistů vedená Klementem Gottwaldem. Také si myslím, že většina pozornosti se v rámci historie KSČ soustředí spíše na pozdější politiku strany v období po 2. světové válce a především pak po únoru 1948. Jelikož je mým druhým oborem dějepis, je mi téma, které je částečně historické, blízké i z tohoto hlediska.

Cíl mé práce tedy spočívá v popsání a vysvětlení okolností vzniku KSČ a jejího vývoje ve 20. letech 20. století. V rámci dílčích cílů se v mé práci věnuji nejvýznamnějším osobnostem, které měly vliv na politiku a směřování strany v daném období, dále se zde zabývám vztahem KSČ a Komunistické internacionály, popisují zde průběh jednotlivých sjezdů a jejich nejdůležitějších závěrů a v neposledním řadě zde nastíním také formy volební agitace strany během parlamentních voleb v roce 1925 a 1929.

Ve své práci čerpám informace především z odborné literatury vztahující se k tématu, dále jsem prostudovala protokoly jednotlivých sjezdů komunistické strany, které obsahují jejich průběh, přijaté rezoluce a usnesení a pronesené referáty a věnovala jsem pozornost také dobovému tisku, především ústřednímu tiskovému orgánu KSČ, Rudému právu. Mezi konkrétní metody práce tedy patří analýza a komparace odborné literatury a sjezdových protokolů a reflexe politiky KSČ v dobovém tisku.

Svou práci jsem rozdělila na čtyři hlavní kapitoly. V první kapitole se věnuji počátkům socialistického hnutí v Rakousku-Uhersku a v českých zemích a politickému vývoji během 1. světové války. Nastíním zde také obecnou podstatu, cíle a vývoj socialismu jakožto myšlenkového směru. Úkolem této kapitoly je především přiblížit širší historický kontext doby.

Druhá kapitola má za cíl popsat vývoj Československé sociálně demokratické strany dělnické po 1. světové válce. Hlavní důraz bude kladen především na formování levicových sil v rámci této strany, což vedlo nakonec k jejímu vnitřnímu rozkolu.

Podstatou třetí kapitoly je vyličit průběh samotného vzniku Komunistické strany Československa. Právě zde se zabývám Ustavujícím sjezdem strany, jejím přijetím do Komunistické internacionály a následným Slučovacím sjezdem a programovými dokumenty KSČ.

V poslední, čtvrté kapitole mé práce, jsem se rozhodla popsat vývoj a politiku KSČ ve 20. letech 20. století v souvislostech s jejím vztahem ke Komunistické internacionále. Věnuji se zde zásadním událostem, které směřování strany ovlivnily, jednotlivým sjezdům a jejich závěrům a především strategicko-taktickému vývoji KSČ a jejím nejdůležitějším úkolům. Pozornost je věnována také předvolební agitaci strany, její cílové skupině a volebním výsledkům v parlamentních volbách z let 1925 a 1929.

1. Socialismus v českých zemích na přelomu 19. a 20. století a za 1. světové války

1.1. Socialismus, jeho podstata, cíle a vývoj

Socialismus jakožto ucelený myšlenkový systém vznikl jako reakce na průmyslovou revoluci, kdy došlo ke zhoršení ekonomické situace nejchudších společenských vrstev, zejména dělníků. V této době vznikla různá hnutí, která hájila zájmy proletariátu a snažila se o zlepšení jeho životních podmínek. Jak uvádí ve svém díle Cabada a Kubát „rozpětí socialismu je velmi široké: od utopického komunismu, přes marxismus-leninismus, neomarxismus, stalinismus, reformní komunismus, eurokomunismus, fenomén státu blahobytu, hnutí sociálně-demokratických stran, Třetí cestu, sociální liberalismus, křesťanský socialismus po sociální konzervatismus“.¹ Proto je tedy velmi nutné vždy zohlednit časový a místní kontext.² Vzhledem k povaze mé práce v následující kapitole stručně představím především myšlenky a dílo Karla Marxe.

Na přelomu 18. a 19. století se rozvíjel utopický „předmarxovský“ socialismus, který byl spojen především s působením francouzských autorů Henriho de Saint-Simona a Charlese Fouriera a Angličana Roberta Owena. Již o několik století dříve se však lze s představou ideálního státu a společnosti setkat například v dílech Platona a Thomase Mora.³ Utopičtí socialisté se snažili dosáhnout změny uspořádání společnosti a přeměny soukromého vlastnictví na společné. Ve svých dílech předkládali nejrůznější koncepty a podoby této nové „spravedlivé“ společnosti, avšak změny chtěli dosáhnout poklidnou cestou, nikoli násilnou revolucí.⁴ Marx s Engelsem následně představitele utopického socialismu odsoudili, neboť u proletariátu nepostřehli jeho „samostatnou dějinnou úlohu“ ani „vlastní politické hnutí“.⁵

Významným předělem ve vývoji dělnického hnutí byl rok 1848, kdy se v Londýně sešli komunisté různých národností a Karl Marx s Fridrichem Engelsem vydali Komunistický manifest jakožto první ucelený program mezinárodního dělnického hnutí.⁶ Hned v jeho úvodu píše, že „Evropou obchází strašidlo - strašidlo komunismu“, proti kterému se spojily všechny evropské vládnoucí síly.⁷ Z této zkušenosti tedy podle autorů vyplývá, že „komunismus je již

¹ CABADA, Ladislav a KUBÁT, Michal. *Úvod do studia politické vědy*, s. 139.

² Tamtéž, s. 139.

³ Tamtéž, s. 139 - 140.

⁴ Tamtéž, s. 140.

⁵ Tamtéž, s. 140.

⁶ Tamtéž, s. 140.

⁷ MARX, Karl a ENGELS, Friedrich. *Manifest Komunistické strany*, s. 29.

uznáván všemi evropskými mocnostmi za moc“ a „je svrchovaný čas, aby komunisté otevřeně před celým světem vyložili své názory, své cíle a své snahy a proti báchorkám o strašidle komunismu postavili manifest strany samé“. ⁸ V manifestu dále popisují historický vývoj všech dosavadních společností jakožto dějiny třídních bojů, což bylo Marxovo základní filosofické přesvědčení, a vytyčují cíle komunistů, tedy „ztvárnění proletariátu ve třídu, svržení panství buržoazie, vydobytí politické moci proletariátem“ a „zrušení soukromého vlastnictví“. ⁹ Na rozdíl od utopických socialistů však Marx a Engels viděli násilné provedení revoluce jako nutnost a nebylo podle nich možné uskutečnit žádnou formu kompromisu. V manifestu přímo nastiňují budoucí vývoj, kdy se proletariát v boji proti buržoazii sjednotí ve třídu, revolucí se stane třídou panující a z pozice panující třídy zruší staré produkční vztahy. Se zrušením těchto produkčních vztahů odstraní „podmínky existence třídního protikladu, zruší třídy vůbec, a tím i své vlastní panství jako třídy“. Místo staré buržoazní společnosti poté „nastoupí sdružení, v němž svobodný rozvoj každého je podmínkou svobodného rozvoje všech“. ¹⁰ Pokud tedy dělnická třída uchopí násilím moc, dojde nakonec k odstranění třídního útlatku. Na konci manifestu znovu otevřeně prohlašují, že jsou komunisté odhodláni dosáhnout svých cílů jedině „násilným svržením celého dosavadního společenského řádu“ a v samém závěru slavnou větou „Proletáři všech zemí, spojte se!“ vyzývají světové dělnictvo ke sjednocení. ¹¹

Do ruských poměrů převedl Marxovy názory Vladimir Iljič Lenin, který zde vedl stranu bolševiků. Tyto Leninovy myšlenky bývají často nazývány jako marxismus-leninismus. Stejně jako Marx byl i on přesvědčen o nesmiřitelnosti proletariátu a buržoazie a jediné řešení viděl v realizaci násilné revoluce. ¹² V průběhu 1. světové války se bolševici pod jeho vedením skutečně chopili moci v Rusku a položili základy státu s vůdčí úlohou komunistické strany. ¹³ Po smrti Lenina se v bojích o nástupnictví nakonec prosadil Josif Vissarionovič Stalin a postupně upevnil svou moc jakožto diktátor. V letech 1929 - 1953 tedy hovoříme o éře stalinismu. ¹⁴ Stalin odstranil Leninovu Novou ekonomickou politiku, která dočasně tolerovala soukromé podnikání, zahájil kolektivizaci zemědělství, postupně zlikvidoval všechny své protivníky i možné konkurenty ve straně, započal s programem rychlé industrializace země a pro své odpůrce vybudovat rozsáhlý systém pracovních táborů - gulagů. ¹⁵

⁸ MARX, Karl a ENGELS, Friedrich. *Manifest Komunistické strany*, s. 29.

⁹ Tamtéž, s. 31 - 45.

¹⁰ Tamtéž, s. 51 - 52.

¹¹ Tamtéž, s. 64 - 65.

¹² CABADA, Ladislav a KUBÁT, Michal. *Úvod do studia politické vědy*, s. 141.

¹³ Tamtéž, s. 141 - 142.

¹⁴ Tamtéž, s. 142.

¹⁵ Tamtéž, s. 142.

1.2. Počátky socialistického hnutí v Rakousku-Uhersku

Počátky organizovaného socialistického hnutí v Rakousku-Uhersku spadají do 2. poloviny 19. století. V roce 1874 byla na ustavujícím sjezdu v Neudörfelu založena Sociálně demokratická dělnická strana v Rakousku.¹⁶ Jen o čtyři roky později pak vznikla v Praze Československá sociálně demokratická strana dělnická, jakožto součást strany celorakouské.¹⁷ Významným předělem v dějinách rakouského dělnického hnutí byl až hainfeldský sjezd na konci 80. let 19. století, kterému se věnuji v následující kapitole.¹⁸ Do té doby se ve vývoji rakouského dělnického hnutí střídala období rozmachu a krize, strana si nevytvořila pevnou organizační strukturu, nestala se stranou masovou a její jádro bylo neustále oslabováno perzekucemi ze strany státu, vnitřními rozpory a emigrací. V důsledku tvrdé perzekuce ze strany státní moci se v 80. letech 19. století dělnické hnutí v Rakousku rozštěpilo na dva směry, na tzv. radikály a umírněné.¹⁹ Radikálové především požadovali, aby se dělnické hnutí soustředilo na uskutečnění revoluce a následné převzetí moci. Z řad radikálů vzešlo i specifické anarchistické křídlo. Umírnění socialisté naopak požadovali, aby se dělnické hnutí soustředilo na prosazení sociálních a politických reforem cestou nenásilnou a zákonnou.²⁰ Mohutný rozmach dělnického hnutí v Rakousku nastal tedy až po výše zmiňovaném sjezdu v Hainfeldu a teprve v tomto období se rakouská sociální demokracie stala početným a dobře organizovaným politickým subjektem.²¹ Základním předpokladem tohoto rozvoje byla existence velmi početné a sociálně slabé dělnické třídy.²² Od Hainfeldu získávalo dělnické hnutí v Rakousku postupně také větší prostor pro svou legální činnost, i když státní perzekuce existovala v Rakousku až do jeho rozpadu.²³

1.3. Hainfeldský sjezd a vývoj českého socialistického hnutí do 1. světové války

Na přelomu 19. a 20. století představovala nejsilnější levicově orientovanou českou politickou stranu Československá sociálně demokratická strana dělnická (ČSDSD). Tato strana byla založena již roku 1878 jakožto součást celorakouské sociální demokracie a skrze ni byla

¹⁶ PROKŠ, Petr, ed. *Politické programy československé a československé Sociálně demokratické strany dělnické 1878 - 1948*, s. 13 - 14.

¹⁷ Tamtéž, s. 20 - 22.

¹⁸ GALANDAUER, Jan. *Od Hainfeldu ke vzniku KSČ: české dělnické hnutí v letech 1889 - 1921*, s. 16.

¹⁹ Tamtéž, s. 16.

²⁰ Tamtéž, s. 16 - 17.

²¹ Tamtéž, s. 16.

²² Tamtéž, s. 41.

²³ Tamtéž, s. 43 - 45.

součástí i mezinárodní organizace socialistických stran, Druhé internacionály, která vznikla roku 1889 v Paříži.²⁴

Od konce 19. století existovala v Praze také malá skupina mladých anarchistů sdružená kolem časopisu *Nový Kult*, jehož redaktorem byl Stanislav Kostka Neumann. Došlo zde ke spojení levicové politiky a kultury, neboť mezi další stoupence českého anarchistického hnutí patřili spisovatelé a novináři - např. Fráňa Šrámek, František Gellner nebo Karel Toman.²⁵ Druhé uskupení anarchistů vzniklo v severních Čechách a obě skupiny se brzy dostaly do rozporů, které se projeví zejména na sjezdu českých anarchistů v Mostě roku 1903. Hlavní příčinou těchto rozporů byla úloha odborů v anarchistickém hnutí.²⁶ I přesto, že se obě skupiny v roce 1904 pokusily o sestavení koordinačního orgánu a vznikla tak Česká federace všech odborů a Česká anarchistická federace, jejich spory ani v následujících letech neustaly. Kvůli odmítavému postoji k účasti ve volbách a zavrhování obvyklých forem politické organizace se českým anarchistům nepodařilo sjednotit a získat politickou moc.²⁷

V dubnu 1897 byla v Praze založena Strana národních dělníků a o rok později se konal ustavující sjezd Národně sociální strany, kde byl také přijat její první oficiální program a strana se tak definitivně osamostatnila od Národní strany svobodomyšlné (tzv. Mladočeši).²⁸ Mezi významné osobnosti strany patřil zejména redaktor *Národních listů* Václav Klofáč.²⁹ Na rozdíl od sociálních demokratů však národní socialisté byli orientováni výrazně nacionalisticky, což pro ně bylo důležitější, než orientace sociálně-ideologická, hájili nedotknutelnost soukromého vlastnictví a požadovali změny cestou reforem.³⁰

Již od poloviny 80. let se v Rakousku začalo silně projevovat úsilí o překonání rozkolu v dělnickém hnutí, který popisují v předchozí kapitole. V čele sjednocujícího procesu stanuli čeští socialisté, když na sjezdu ČSDSD v Brně v prosinci 1887 došlo k ukončení sporu mezi radikálním a umírněným křídlem a přijetí programu strany.³¹ Sjednocení dělnického hnutí na celém území Předlitavska bylo dovršeno sjezdu v rakouském městě Hainfeld, na kterém byl rozkol v sociální demokracii překonán, a došlo zde k položení jednotné programové základny. Tento sjezd, který se konal na přelomu let 1888 a 1889, se tedy stal významným mezníkem

²⁴ CABADA, Ladislav. *Komunismus, levicová kultura a česká politika 1890-1938*, s. 12.

²⁵ Tamtéž, s. 16.

²⁶ Tamtéž, s. 17 - 18.

²⁷ Tamtéž, s. 17. - 19.

²⁸ Tamtéž, s. 20.

²⁹ CABADA, Ladislav. *Intelektuálové a idea komunismu v českých zemích 1900-1939*, s. 23.

³⁰ Tamtéž, s. 23.

³¹ PROKŠ, Petr, ed. *Politické programy československé a československé Sociálně demokratické strany dělnické 1878 - 1948*, s. 26 - 27.

ve vývoji socialistického hnutí v Rakousku a velmi ovlivnil i vývoj ČSDSD.³² Zúčastnilo se jej celkem 110 delegátů a hostů, a přestože se jednalo o sjezd celorakouský, fakticky byl spíše sjezdem německo-českým, neboť byl organizován německými a českými socialisty a kromě 97 Němců a 10 Čechů se jej dále zúčastnili jen 2 zástupci Slovinců a 1 Polák.³³ Programovým prohlášením, které bylo na sjezdu přijato, se Sociálně demokratická dělnická strana v Rakousku postavila plně na stranu marxismu a přijala marxistické úkoly a cíle dělnického hnutí.³⁴ Vytyčila si zde následující programové zásady:

- Sociálně demokratická dělnická strana v Rakousku je stranou mezinárodní;
- k šíření socialistických idejí strana využije všech prostředků veřejnosti, tisku, spolků a schůzí;
- strana se domáhá všeobecného, rovného a přímého volebního práva;
- strana se domáhá zavedení nových zákonů na ochranu dělníků a usiluje o neomezenou organizaci dělníků do odborových spolků;
- strana požaduje bezplatné studium pro všechny, oddělení církve od státu a prohlášení náboženství za soukromou věc;
- strana požaduje nahrazení stálého vojska všeobecným ozbrojením lidu;
- strana bude vždy zastupovat třídní zájmy proletariátu a působit proti zatemňování a zahalování třídních protikladů;
- strana požaduje odstranění všech nepřímých daní a zavedení jediné přímé progresivní daně z příjmu.³⁵

Hainfeldský program však blíže nespecifikoval, jakým způsobem má být dosaženo konečného cíle, kterém bylo převedení výrobních prostředků do společného vlastnictví.³⁶

Na sjezdu tedy došlo k překonání rozkolu mezi umírněnými a radikálními socialisty a byly zde formulovány jejich společné politické úkoly a cíle, které se skutečně staly náplní činnosti dělnického hnutí v následujícím období.³⁷ Šlo zejména o boj za všeobecné volební právo, prosazení zákonů na ochranu dělníků a snahu o odstranění legálních překážek volného rozvoje dělnického hnutí.³⁸

³² PROKŠ, Petr, ed. *Politické programy československé a československé Sociálně demokratické strany dělnické 1878 - 1948*, s. 28.

³³ GALANDAUER, Jan. *Od Hainfeldu ke vzniku KSČ: české dělnické hnutí v letech 1889 - 1921*, s. 23. - 24.

³⁴ PROKŠ, Petr, ed. *Politické programy československé a československé Sociálně demokratické strany dělnické 1878 - 1948*, s. 28.

³⁵ Tamtéž, s. 28 - 29.

³⁶ GALANDAUER, Jan. *Od Hainfeldu ke vzniku KSČ: české dělnické hnutí v letech 1889 - 1921*, s. 21.

³⁷ Tamtéž, s. 22.

³⁸ Tamtéž, s. 22.

V době po hainfeldském sjezdu došlo k rychlému rozmachu dělnického hnutí. Roku 1890, v souvislosti s oslavami 1. máje, došlo v Rakousku poprvé k masovému vystoupení dělníků. V Praze se prvomájové demonstrace zúčastnilo okolo 35 tisíc dělníků a podobné průvody se konaly i v mnoha dalších městech, včetně Vídně.³⁹ V tomto období také vznikla celá řada dělnických spolků, přičemž velmi významný byl pražský Politický klub dělnický pro Prahu a okolí, který byl později přejmenován na Politický klub dělnický v Čechách.⁴⁰

V následujících letech však, navzdory hainfeldským programovým rozhodnutím, jednotlivé národní sociálně demokratické strany směřovaly spíše k samostatné politice a v celorakouském sociálně demokratickém hnutí se prohluboval nesoulad.⁴¹ Mezi českou a německou složkou se projevovaly národnostní rozpory a česká sociální demokracie se postupně vydělovala z jednotné rakouské organizace.⁴² Na sjezdu ČSDSD v Českých Budějovicích v prosinci 1893 byl přijat organizační řád strany, na jehož základě měla mít československá sociální demokracie vlastní organizační strukturu.⁴³ Proto byl v létě 1897 svolán celorakouský sjezd sociální demokracie do Vídně, který přijal Rezoluci o národnostní federalizaci.⁴⁴ Na tomto sjezdu byl opuštěn hainfeldský předpoklad o jednotě v celém Rakousku a strana se přeměnila ve federaci jednotlivých národních stran, které měly svou vlastní organizaci, řídicí orgány a sjezdy.⁴⁵ Dohromady tvořily stranu celorakouskou se společným zastupitelstvem, výkonným výborem a sjezdy co dva roky. Úloha těchto celorakouských orgánů byla však spíše koordinační, nikoli řídicí.⁴⁶ Hainfeldský program však platil pro všechny strany a programová jednotu tedy zůstala zachována.⁴⁷

Situace se vyvíjela podobně i v rámci odborů, které tvořily nejmasovější dělnickou organizaci. Do čela celorakouského odborového hnutí byla postavena Říšská odborová komise sídlící ve Vídni, s čímž nebyli čeští odboráři spokojeni a konfliktů mezi českou a německou stranou přibývalo.⁴⁸ Poslední společný sjezd sociální demokracie v Rakousku proběhl v říjnu 1905.⁴⁹

³⁹ GALANDAUER, Jan. *Od Hainfeldu ke vzniku KSČ: české dělnické hnutí v letech 1889 - 1921*, s. 46.

⁴⁰ Tamtéž, s. 48.

⁴¹ CABADA, Ladislav. *Intelektuálové a idea komunismu v českých zemích 1900 - 1939*, s. 15.

⁴² Tamtéž, s. 15 - 16.

⁴³ PROKŠ, Petr, ed. *Politické programy československé a československé Sociálně demokratické strany dělnické 1878 - 1948*, s. 43.

⁴⁴ Tamtéž, s. 45.

⁴⁵ GALANDAUER, Jan. *Od Hainfeldu ke vzniku KSČ: české dělnické hnutí v letech 1889 - 1921*, s. 28 - 29.

⁴⁶ Tamtéž, s. 29.

⁴⁷ Tamtéž, s. 29.

⁴⁸ Tamtéž, s. 31 - 34.

⁴⁹ Tamtéž, 34.

Na počátku 20. století došlo, i přes nesouhlas ze strany Druhé internacionály, ke konečnému rozkolu v celorakouské sociální demokracii v souvislosti s osamostatněním Odborového sdružení československého.⁵⁰ S tímto postupem ČSDSD nesouhlasila část sociálních demokratů na Moravě (označováni jako centralisté), kteří se po svém vyloučení v květnu 1911 osamostatnili ve vlastní, početně však mnohem menší, politické straně. Jejich Česká sociálně demokratická strana byla nadále součástí celorakouské sociální demokracie.⁵¹ Již před 1. světovou válkou tedy celorakouská sociální demokracie, sdružující dělníky bez rozdílu národnosti, prakticky zanikla a národnostní rozpory tedy rakouské dělnické hnutí silně zasáhly.⁵²

Již od přelomu století se však objevovaly rozpory také v samotné Druhé internacionále a v socialistickém hnutí se postupně vytvořilo několik proudů.⁵³ Prvním z nich byli tzv. reformisté, kteří usilovali o změnu marxistického revolučního programu. Mezi jejich nejvýznamnější představitele u nás patřil František Modráček.⁵⁴ Nejsilnější proud až do konce 1. světové války však představovali tzv. centristé, kteří zůstali u marxistických myšlenek, ale rozešli se s hainfeldským programem.⁵⁵ Postupně se formoval také třetí segment, tzv. levice, jehož hlavní osobností byl Vladimír Iljič Lenin, „který usiloval o rozvedení teorií K. Marxe a jejich přizpůsobení konkrétním historicko-politickým podmínkám“.⁵⁶

Pod vlivem ruské revoluce dělníků z roku 1905 došlo k celkové radikalizaci dělnického hnutí a Rakousko-Uhersko zasáhla vlna masových protestních akcí za všeobecné hlasovací právo.⁵⁷ Když byla změna volebního systému následně skutečně uzákoněna, znamenalo to pro sociální demokracii v Rakousku obrovský úspěch.⁵⁸

Ve volbách do říšské rady v roce 1907, kdy všichni muži v Předlitavsku volili vůbec poprvé podle rovného a všeobecného volebního práva, zaznamenala sociální demokracie v Rakousku i samotná ČSDSD velký úspěch.⁵⁹ Sociální demokracie, která obdržela celkem 1 040 100 hlasů, ve volbách zvítězila, a také ČSDSD se stala nejsilnější českou politickou stranou.⁶⁰ Do říšské rady na základě voleb vstoupilo 87 sociálně demokratických poslanců,

⁵⁰ CABADA, Ladislav. *Intelektuálové a idea komunismu v českých zemích 1900 - 1939*, s. 16.

⁵¹ Tamtéž, s. 16. - 17.

⁵² GALANDAUER, Jan. *Od Hainfeldu ke vzniku KSČ: české dělnické hnutí v letech 1889 - 1921*, s. 39.

⁵³ CABADA, Ladislav. *Intelektuálové a idea komunismu v českých zemích 1900 - 1939*, s. 17.

⁵⁴ Tamtéž, s. 17.

⁵⁵ Tamtéž, s. 17.

⁵⁶ Tamtéž, s. 17.

⁵⁷ GALANDAUER, Jan. *Od Hainfeldu ke vzniku KSČ: české dělnické hnutí v letech 1889 - 1921*, s. 69 - 71.

⁵⁸ Tamtéž, s. 75.

⁵⁹ CABADA, Ladislav. *Intelektuálové a idea komunismu v českých zemích 1900 - 1939*, s. 17.

⁶⁰ GALANDAUER, Jan. *Od Hainfeldu ke vzniku KSČ: české dělnické hnutí v letech 1889 - 1921*, s. 79.

z toho 50 německých a 24 českých,⁶¹ nepodařilo se jim však prosadit žádnou významnou reformu.⁶²

V následujících volbách ČSDSD, která se pod vedením Bohumíra Šmerala přiklonila více k pozici centristů, dopadla o něco hůře.⁶³ Podle Šmeralových požadavků měly všechny národy v monarchii projít změnou evoluční, tedy „získat vlastní parlament a vládu pro jazykovou a kulturní oblast, ostatní oblasti by pak zůstaly v pravomoci společných celorakouských orgánů“. ⁶⁴ Šmeral tak odmítl řešení české otázky vytvořením vlastního státu.⁶⁵

V prosinci 1913 se na pražském Žofině konal poslední předválečný sjezd ČSDSD, na kterém se politici vyjádřili pro zachování Rakouska-Uherska.⁶⁶ Předseda strany Bohumír Šmeral zde pronesl, že „Československá sociálně demokratická strana dělnická považuje tento stát za dějinně daný podklad své činnosti“. ⁶⁷ Za své prorakouské stanovisko byl Šmeral později velmi kritizován, mj. výše zmiňovaným Františkem Modráčkem.⁶⁸

1.4. Čeští socialisté za 1. světové války

První světová válka vypukla dne 28. července 1914.⁶⁹ Původní lokální konflikt Rakouska-Uherska a Srbska v důsledku systému spojeneckých paktů velmi rychle přerostl v konflikt celoevropský a následně celosvětový.⁷⁰ Po celé období před vypuknutím 1. světové války zastávali sociální demokraté v Rakousku silně protiválečné postoje. Na sjezdech strany byly přijímány protiválečné rezoluce, nesouhlasili s budováním armády a zbrojením a organizovali velké demonstrace proti válce.⁷¹ Proti vyhlášení všeobecné mobilizace se však sociální demokraté nepostavili a jimi vydané prohlášení naopak žádnou kritiku války neosahovalo.⁷² Podporu války odůvodňovali ohrožením vlasti a nutností svou vlast bránit.⁷³ Za ČSDSD se společné schůze rakouských sociálních demokratů, jež se uskutečnila

⁶¹ GALANDAUER, Jan. *Od Hainfeldu ke vzniku KSČ: české dělnické hnutí v letech 1889 – 1921*, s. 79.

⁶² Tamtéž, s. 81.

⁶³ CABADA, Ladislav. *Intelektuálové a idea komunismu v českých zemích 1900 - 1939*, s. 18.

⁶⁴ Tamtéž, s. 18.

⁶⁵ GALANDAUER, Jan. *Od Hainfeldu ke vzniku KSČ: české dělnické hnutí v letech 1889 - 1921*, s. 138.

⁶⁶ PROKŠ, Petr, ed. *Politické programy československé a československé Sociálně demokratické strany dělnické 1878 - 1948*, s. 78 - 80.

⁶⁷ CABADA, Ladislav. *Intelektuálové a idea komunismu v českých zemích 1900 - 1939*, s. 18.

⁶⁸ Tamtéž, s. 18 - 19.

⁶⁹ RYCHLÍK, Jan. *1918: rozpad Rakouska-Uherska a vznik Československa*, s. 62.

⁷⁰ Tamtéž, s. 63.

⁷¹ GALANDAUER, Jan. *Od Hainfeldu ke vzniku KSČ: české dělnické hnutí v letech 1889-1921*, s. 147.

⁷² Tamtéž, s. 147.

⁷³ Tamtéž, s. 168.

dne 28. července 1914, zúčastnil Bohumír Šmeral, Vlastimil Tusar, František Tomášek a Gustav Habrman.⁷⁴

Na konci srpna 1914 se v Bruselu sešlo Mezinárodní socialistické byro, za ČSDSD zde byl přítomen Antonín Němec.⁷⁵ Tato schůze, které se účastnili zástupci jednotlivých sociálně demokratických stran, ve svém výsledku potvrdila rozpad mezinárodního sociálně demokratického hnutí, faktický zánik Druhé internacionály a skutečnost, že se proti válce nedá účinně vystoupit.⁷⁶

Pro ČSDSD představovalo vypuknutí 1. světové války také zhroucení vůdčí ideje jejího politického programu - přeměny Rakouska ve federaci národů.⁷⁷ Odpovědnost za vedení politiky strany v období války převzal Bohumír Šmeral, který však stál před velmi těžkým úkolem.⁷⁸ Počátek první světové války znamenal velkou ránu nejen pro všechny české politické strany včetně ČSDSD, ale velmi rychle došlo k utlumení politického života v celém Rakousku-Uhersku. Říšská rada byl uzavřena již 25. července 1914 a následně došlo k nastolení vojensko-byrokratické diktatury.⁷⁹ Bezprostředně po vypuknutí války byl zastaven stranický tisk, došlo k zavedení cenzury, a započalo trestní stíhání redaktorů.⁸⁰ Ve vězení se ocitli představitelé mnoha českých politických stran, například Karel Kramář a Alois Rašín, významní představitelé Národní strany svobodomyslné, byli odsouzeni za vlastizradu a vyzvědačství dokonce k trestu smrti (rozsudek však nebyl vykonán a později byli oba omilostněni).⁸¹ Zatčen byl také vůdčí představitel národních socialistů Václav Klofáč.⁸² Mnoho aktivních členů politických stran bylo navíc odvedeno přímo na válečnou frontu a v důsledku toho se tedy většina českých politických stran, ČSDSD nevyjímaje, soustředila především na zachování vlastní existence.⁸³

Čeští sociální demokraté, kteří přišli o oporu v mezinárodním hnutí, byli postaveni do nové situace a začali spolupracovat s představiteli ostatních českých politických stran, neboť pocit celonárodního ohrožení během války zastínil i jejich vzájemné ideové rozdíly.⁸⁴ V listopadu 1916 byly dohodou devíti českých politických stran založeny dvě organizace,

⁷⁴ GALANDAUER, Jan. *Od Hainfeldu ke vzniku KSČ: české dělnické hnutí v letech 1889 - 1921*, s. 152.

⁷⁵ CABADA, Ladislav. *Komunismus, levicová kultura a česká politika 1890 - 1938*, s. 25.

⁷⁶ Tamtéž, s. 25 - 26.

⁷⁷ GALANDAUER, Jan. *Od Hainfeldu ke vzniku KSČ: české dělnické hnutí v letech 1889 - 1921*, s. 157.

⁷⁸ Tamtéž, s. 158.

⁷⁹ CABADA, Ladislav. *Komunismus, levicová kultura a česká politika 1890 - 1938*, s. 22.

⁸⁰ GALANDAUER, Jan. *Od Hainfeldu ke vzniku KSČ: české dělnické hnutí v letech 1889 - 1921*, s. 158.

⁸¹ CABADA, Ladislav. *Komunismus, levicová kultura a česká politika 1890 - 1938*, s. 22.

⁸² Tamtéž, s. 22.

⁸³ CABADA, Ladislav. *Komunismus, levicová kultura a česká politika 1890 - 1938*, s. 22.

⁸⁴ Tamtéž, s. 26.

Český svaz a Národní výbor, které měly koordinovat českou politiku.⁸⁵ Místopředsedou Českého svazu, jehož funkcí bylo sdružovat poslance říšské rady, se stal Bohumír Šmeral.⁸⁶ Československá sociální demokracie se tak poprvé stala součástí „české všenárodní fronty“, i když z hlediska ideologie byla její účast v politické organizaci spolu s buržoazními stranami nepřijatelná.⁸⁷

K zásadní změně situace v Rakousku-Uhersku došlo až v reakci na ruskou Únorovou revoluci roku 1917, která znamenala pád carského režimu.⁸⁸ Konec monarchie v Rusku přiměl císaře a rakouskou vládu ke svolání říšské rady a nastalo období mírného uvolnění.⁸⁹ Česká politická reprezentace byla tzv. Manifestem spisovatelů, zveřejněným dne 17. května 1917, vyzvána, aby na říšské radě zastupovala české zájmy.⁹⁰ Manifest obsahoval následující výzvu: „splňte svou svatosvatou povinnost a zastaňte se českých práv a českých požadavků v této nejosudovější době, neboť nyní se o českém osudu rozhoduje na celá staletí.“⁹¹ V období před 1. světovou válkou odmítala ČSDSD české historické státní právo a s ním i myšlenku na vytvoření českého státu, ať úplně samostatného nebo v rámci habsburské monarchie.⁹² Aby byla udržena jednotu Českého svazu a vytvořeno společné „všenárodní“ prohlášení, muselo dojít ke kompromisu.⁹³ Na společné schůzi Českého svazu v květnu 1917 byl přijat text prohlášení, které vyjadřovalo potřebu přeměny habsburské monarchie ve spolkový stát rovnoprávných národních států.⁹⁴

Od poloviny roku 1917 docházelo k propouštění vězňených politiků, osvobozeni byli i Karel Kramář s Aloisem Rašínem.⁹⁵ V tomto období se v ČSDSD začala formovat opozice vůči Šmeralovu vedení. Mezi její významné představitele patřil především Gustav Habrman.⁹⁶ Svou činnost obnovila strana národně sociální, do jejíhož vedení se postavil Václav Klofáč, který byl rovněž propuštěn z vězení. Začal vycházet časopis Česká demokracie, ve kterém se angažovali především představitelé mladých národních socialistů a prostor zde dostali také

⁸⁵ CABADA, Ladislav. *Intelektuálové a idea komunismu v českých zemích 1900 - 1939*, s. 26.

⁸⁶ GALANDAUER, Jan. *Od Hainfeldu ke vzniku KSČ: české dělnické hnutí v letech 1889 - 1921*, s. 176.

⁸⁷ Tamtéž, s. 177 - 178.

⁸⁸ Tamtéž, s. 172.

⁸⁹ Tamtéž, s. 172.

⁹⁰ CABADA, Ladislav. *Komunismus, levicová kultura a česká politika 1890-1938*, s. 27.

⁹¹ Tamtéž, s. 27.

⁹² GALANDAUER, Jan. *Od Hainfeldu ke vzniku KSČ: české dělnické hnutí v letech 1889 - 1921*, s. 180.

⁹³ Tamtéž, s. 181.

⁹⁴ GALANDAUER, Jan. *Od Hainfeldu ke vzniku KSČ: české dělnické hnutí v letech 1889 - 1921*, s. 183.

⁹⁵ CABADA, Ladislav. *Komunismus, levicová kultura a česká politika 1890-1938*, s. 27.

⁹⁶ CABADA, Ladislav. *Intelektuálové a idea komunismu v českých zemích 1900-1939*, s. 31.

opoziční sociální demokraté. Právě zde tak docházelo ke kontaktům obou zmiňovaných politických stran.⁹⁷

V létě roku 1917 ve švédském Stockholmu proběhla mezinárodní socialistická konference, jejímž cílem bylo především najít mírové východisko z války.⁹⁸ Za ČSDSD na konferenci dorazila tříčlenná delegace, kterou tvořil Bohumír Šmeral, Antonín Němec a Gustav Habrman.⁹⁹ Došlo zde také k osobnímu jednání politiků ČSDSD se zástupcem Masarykova zahraničního odboje profesorem Maxou.¹⁰⁰ Šmeral, na rozdíl od obou výše zmíněných představitelů sociálních demokratů, stále trval na svém skeptickém stanovisku vůči samostatnému československému státu.¹⁰¹ Ve svém projevu na konferenci se vyjádřil následovně: „Jsem pevně přesvědčen, že rakouská říše nepomine, že zůstane, a jsem proto toho názoru, že ve chvíli nebezpečí pro rakouský stát jest třeba, aby se alespoň část českého národa a jeho zástupců hlásila k tomuto státu, aby se po skončené válce národu za osvědčované nepřátelství nemstil, nýbrž aby se mu odměnil z vděčnosti za věrnost projevenou mu v dobách zlých alespoň jeho menšinou. Není-li možno získat pro tuto politiku celý národ, považují za svou povinnost sám s jednotlivci, třeba v nepatrné menšině, provádět tuto politiku, aby byl rakouskému státu podán důkaz, že v době jeho ohrožení nebyl celý český národ v táboře velezrádců. Myslím, že tímto způsobem provádím politiku, která snad v československém národě není populární, jest však užitečná a jest záslužná.“¹⁰² Gustav Habrman naopak mluvil protirakousky a vyjádřil se pro vytvoření samostatného československého státu.¹⁰³

Na konferenci ve Stockholmu tedy došlo k prohloubení rozporů uvnitř strany a v ČSDSD se vytvořila silná opozice proti dosavadnímu vedení. Vyvrcholením situace bylo odstoupení Šmerala z předních funkcí v sociální demokracii v září 1917.¹⁰⁴ Funkci předsedy poslaneckého klubu sociálních demokratů převzal Gustav Habrman a v Českém svazu jej nahradil Václav Klofáč.¹⁰⁵ Rozpory uvnitř strany však dále pokračovaly v souvislosti se vznikem nové opozice, jejímž hlavním představitelem byl František Modráček.¹⁰⁶ Modráčkova skupina se prohlásila za socialistickou opozici, vystoupila s nemarxistickým

⁹⁷ CABADA, Ladislav. *Intelektuálové a idea komunismu v českých zemích 1900-1939*, s. 31.

⁹⁸ PROKŠ, Petr, ed. *Politické programy československé a československé Sociálně demokratické strany dělnické 1878 - 1948*, s. 96 - 97.

⁹⁹ RYCHLÍK, Jan. *1918: rozpad Rakouska-Uherska a vznik Československa*, s. 156.

¹⁰⁰ CABADA, Ladislav. *Komunismus, levicová kultura a česká politika 1890 - 1938*, s. 29.

¹⁰¹ Tamtéž, s. 29.

¹⁰² GALANDAUER, Jan. *Od Hainfeldu ke vzniku KSČ: české dělnické hnutí v letech 1889 - 1921*, s. 192 - 193.

¹⁰³ Tamtéž, s. 193.

¹⁰⁴ CABADA, Ladislav. *Komunismus, levicová kultura a česká politika 1890 - 1938*, s. 30.

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 30.

¹⁰⁶ GALANDAUER, Jan. *Od Hainfeldu ke vzniku KSČ: české dělnické hnutí v letech 1889 - 1921*, s. 197.

programem družstevního socialismu a Modráček také začal vydávat vlastní Socialistické listy.¹⁰⁷ Sociální demokraté považovali tyto myšlenky za nepřipustné, naopak národní socialisté sdružení okolo časopisu Česká demokracie s Modráčkem sympatizovali.¹⁰⁸ Ke sloučení radikální sociálně demokratické opozice a národních socialistů nedošlo, ale byl zřízen koordinační orgán obou politických stran, Socialistická rada.¹⁰⁹ Její nejvýznamnější akcí byla generální stávka proti vývozu potravin z českých zemí 14. října 1918, kde se neúspěšně pokusila o vyhlášení samostatného státu. Po této události se intenzita spolupráce mezi sociálními demokraty a národními socialisty postupně snižovala.¹¹⁰

Zásadní význam pro vývoj celého organizovaného dělnického hnutí měla Říjnová revoluce, která proběhla roku 1917 v Rusku. K moci se zde dostali bolševici v čele s Vladimírem Iljičem Leninem.¹¹¹ Tato událost byla důkazem o skutečné možnosti uskutečnění proletářské revoluce. V Rakousku měly revoluční události ohlas především v souvislosti s její mírovou iniciativou a na konci roku 1917 zde propukla mohutná vlna mírových demonstrací a následně dělnických stávek.¹¹² Ve Vídni vznikla ilegální dělnická rada, která sdružovala levicově smýšlející radikály.¹¹³ Říjnové revoluci a následnému vývoji v Rusku se věnoval také sociálně demokratický tisk, i zde však byla hlavní pozornost soustředěna na požadavek míru a revoluce nebyla oceňována ve smyslu vzoru pro české sociální demokraty.¹¹⁴ Objevoval se také požadavek socialismu pro budoucí český stát.¹¹⁵ K 1. máji 1918 byl vydán Manifest československé sociálně demokratické strany dělnické „českému lidu“, který požadoval znárodnění velké pozemkové držby a převedení kapitalistické výroby do „kolektivního vlastnictví národa“. Znárodnění půdy se však mělo týkat německých a maďarských vlastníků, tudíž se tento socialistický požadavek ve své podstatě nelišil od agrární reformy, která byla později provedena.¹¹⁶

Část sociálních demokratů však přece jen dospěla k poznání, že Říjnová revoluce v Rusku ukazuje směr i českému dělnickému hnutí. Velmi výrazným zastáncem tohoto proudu byl Bohumír Šmeral.¹¹⁷ Od září 1917 se situace v ČSDSD výrazně změnila, družstevní

¹⁰⁷ CABADA, Ladislav. *Komunismus, levicová kultura a česká politika 1890 - 1938*, s. 30.

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 30 - 31.

¹⁰⁹ CABADA, Ladislav. *Intelektuálové a idea komunismu v českých zemích 1900 - 1939*, s. 34.

¹¹⁰ Tamtéž, s. 33 - 34.

¹¹¹ RYCHLÍK, Jan. *1918: rozpad Rakouska-Uherska a vznik Československa*, s. 165 - 166.

¹¹² GALANDAUER, Jan. *Od Hainfeldu ke vzniku KSČ: české dělnické hnutí v letech 1889 - 1921*, s. 200 - 204.

¹¹³ Tamtéž, s. 202.

¹¹⁴ Tamtéž, s. 216.

¹¹⁵ Tamtéž, s. 218.

¹¹⁶ Tamtéž, s. 218 - 219.

¹¹⁷ Tamtéž, s. 221.

socialismus Františka Modráčka byl odmítnut a byla zdůrazněna základní úloha marxismu. Šmeralovi tak byla znovu vyslovena důvěra a kolem jeho osoby se začal pomalu formovat levicový směr českého dělnického hnutí.¹¹⁸ Šmeral nesouhlasil především s tím, aby ČSDSD opouštěla myšlenku proletářského internacionalismu, marxismu jakožto hlavního ideového základu a aby se podřizovala buržoaznímu nacionalismu.¹¹⁹ Zdůraznil, že vytvoření samostatného státu nestačí a vyzýval dělnickou třídu v Rakousku ke spojení, aby bylo dosaženo jejich vlastního třídního cíle, tedy nastolení socialismu.¹²⁰

Ke konci 1. světové války však měla buržoazní politika, která si dokázala vytyčit jasný cíl v podobě vytvoření samostatného československého státu, jasnou převahu.¹²¹ Již na počátku roku 1918 bylo vydáno prohlášení generálního sněmu českých poslanců říšské rady, tzv. Tříkrálová deklarace, v níž se poslanci přihlásili k myšlence práva na sebeurčení národů a také k Masarykově zahraničnímu boji za vytvoření samostatného státu.¹²² Poté, co byla 29. června 1918 Česká národní rada v Paříži uznána za prozatímní československou vládu, došlo k reorganizaci Národního výboru, který se jakožto vrcholný orgán politické moci začal připravovat na převzetí moci.¹²³ Národní výbor byl ustaven podle výsledků voleb z roku 1911,¹²⁴ a vedení ČSDSD se buržoazii, která zde obsadila nejdůležitější funkce, podřídilo.¹²⁵

Z podnětu Národního výboru proběhla v říjnu 1918 schůze Socialistické rady, na které se jednalo o vyhlášení generální stávky proti vývozu potravin z českých zemí na 14. října 1918.¹²⁶ K řízení stávky byl ustaven šestičlenný akční výbor, za ČSDSD v něm byli přítomni Bohumír Šmeral, Rudolf Bechyně a Josef Stivín.¹²⁷ Akční výbor se však chopil iniciativy a v jím připravovaném prohlášení, které mělo být čteno na shromážděních stávkujících dělníků, se přímo objevil název „republika Československá“.¹²⁸ Národní výbor proti předčasnému vyhlášení republiky zakročil a Socialistická rada byla následně obviněna z narušení národní jednoty. Za hlavního viníka byl označen Šmeral, který musel Socialistickou

¹¹⁸ GALANDAUER, Jan. *Od Hainfeldu ke vzniku KSČ: české dělnické hnutí v letech 1889 - 1921*, s. 221.

¹¹⁹ Tamtéž, s. 221.

¹²⁰ Tamtéž, s. 222 - 223.

¹²¹ Tamtéž, s. 225.

¹²² CABADA, Ladislav. *Intelektuálové a idea komunismu v českých zemích 1900 - 1939*, s. 30 - 31.

¹²³ Tamtéž, s. 31.

¹²⁴ RYCHLÍK, Jan. *1918: rozpad Rakouska-Uherska a vznik Československa*, s. 224.

¹²⁵ GALANDAUER, Jan. *Od Hainfeldu ke vzniku KSČ: české dělnické hnutí v letech 1889 - 1921*, s. 226.

¹²⁶ ČIHÁK, Miroslav. *Zrod Komunistické strany Československa*, s. 33.

¹²⁷ Tamtéž, s. 228.

¹²⁸ PROKŠ, Petr, ed. *Politické programy československé a československé Sociálně demokratické strany dělnické 1878 - 1948*, s. 125 - 126.

radu opustit.¹²⁹ Rakouská státní moc povolala do Prahy v den stávkové vojenské jednotky.¹³⁰ Stávka sice odvolána nebyla, avšak k vyhlášení republiky nedošlo.¹³¹ V důsledku těchto událostí vzrostly obavy rakouské vlády z revoluce podle bolševického vzoru.¹³²

Spolu s blížícím se koncem války byla 28. října 1918 v Praze vyhlášena samostatnost.¹³³ O dva dny později se ke společnému státu Čechů a Slováků v tzv. Martinské deklaraci přihlásila i Slovenská národní rada.¹³⁴

První světová válka a konečné vítězství států Dohody tedy změnily hranice Evropy. Kromě rozpadu mnohonárodnostních říší a vzniku nástupnických států došlo k významné politické změně v Rusku, kde se k moci dostali bolševici v čele s V. I. Leninem. Čeští socialisté se během rozpadu Rakouska-Uherska plně podřídili Národnímu výboru.

¹²⁹ GALANDAUER, Jan. *Od Hainfeldu ke vzniku KSČ: české dělnické hnutí v letech 1889 - 1921*, s. 228 - 232.

¹³⁰ RYCHLÍK, Jan. *1918: rozpad Rakouska-Uherska a vznik Československa*, s. 225.

¹³¹ Tamtéž, s. 225.

¹³² GALANDAUER, Jan. *Od Hainfeldu ke vzniku KSČ: české dělnické hnutí v letech 1889 - 1921*, s. 231.

¹³³ RYCHLÍK, Jan. *1918: rozpad Rakouska-Uherska a vznik Československa*, s. 236.

¹³⁴ Tamtéž, s. 237 - 238.

2. Československá sociálně demokratická strana po 1. světové válce a vznik KSČ

2.1. Politický vývoj v Československu po 1. světové válce a formování levicových sil v sociální demokracii

Rozpad Rakouska-Uherska definitivně ukončil hainfeldskou myšlenku internacionalismu rakouských socialistických stran. Dělnické hnutí se mělo nyní rozvíjet v rámci nově vzniklých samostatných národních států a v důsledku toho v něm zavládl proces diferenciací.¹³⁵ Podle Galandauera „každá dělnická strana, každá organizace, každý dělnický vůdce, funkcionář či člen musel volit mezi stanoviskem revolučním a reformistickým, mezi cestou ukázanou Říjnem a mezi smířením se s kapitalismem, mezi komunismem a reformistickou sociální demokracií“.¹³⁶ V Německu, Rakousku a Maďarsku vznikly komunistické strany již v roce 1918.¹³⁷ V Československu však byla situace jiná, dělnická třída zde byla podřízena „celonárodnímu zájmu“ a chtěla se podílet na budování státu, o kterém byla přesvědčena, že bude státem socialistickým.¹³⁸ Již od konce roku 1918 však nabíraly na síle protestní akce, zejména v důsledku nedostatku a vysokých cen potravin, šatstva a obuvi a z důvodu vysoké nezaměstnanosti.¹³⁹ Československá vláda si uvědomovala problémy ve společnosti a tak již v prosinci 1918 uzákonila osmihodinovou pracovní dobu a řadu dalších reformních zákonů jako např. zavedení podpor v nezaměstnanosti.¹⁴⁰

Po neúspěšném pokusu o vyhlášení republiky dne 14. října 1918 postupně ubývalo spolupráce mezi sociálními demokraty a národně sociální stranou, která nyní nesla název Československá strana socialistická.¹⁴¹ V listopadu 1918 byla Socialistická rada nahrazena tzv. Socialistickým blokem, který se ve svém prohlášení vyjádřil, že chce budovat republiku ve spolupráci se všemi ostatními stranami. Sociální demokraté i socialisté se tak přihlásili k politice „všenárodní koalice“ a ve vládě získali šest ministerských postů.¹⁴² Za sociální demokraty ve vládě usedli František Soukup, Gustav Habrman a Lev Winter. Za socialisty pak Václav Klofáč, Jiří Stříbrný a anarchista Bohuslav Vrbenský.¹⁴³

¹³⁵ GALANDAUER, Jan. *Od Hainfeldu ke vzniku KSČ: české dělnické hnutí v letech 1889 - 1921*, s. 237 - 238.

¹³⁶ Tamtéž, s. 238 - 239.

¹³⁷ Tamtéž, s. 239.

¹³⁸ Tamtéž, s. 240.

¹³⁹ Tamtéž, s. 141.

¹⁴⁰ CABADA, Ladislav. *Komunismus, levicová kultura a česká politika 1890 - 1938*, s. 34.

¹⁴¹ CABADA, Ladislav. *Intelektuálové a idea komunismu v českých zemích 1900 - 1939*, s. 36.

¹⁴² Tamtéž, s. 36.

¹⁴³ Tamtéž, s. 36.

Po vzniku samostatného československého státu se projevíly nesmiřitelné neshody mezi proletariátem a buržoazií, neboť situace dělnické třídy již nemohla být odůvodňována jako vykořisťování ze strany cizího státu - Rakouska.¹⁴⁴ Také ohlas ruské Říjnové revoluce v československé společnosti se změnil a do popředí vstoupila její vlastní náplň, tedy realizace myšlenky proletářské revoluce.¹⁴⁵ V Československém dělnickém hnutí začalo docházet ke střetu revolučních a reformistických tendencí, jejich hranice však byly zpočátku nejasné a pohyblivé.¹⁴⁶ Prvním projevem této diferenciací byly útoky Františka Modráčka na Bohumíra Šmerala, kterému bylo vyčítáno, že v období války prováděl příliš prorakouskou politiku.¹⁴⁷

Ve dnech 27 - 30. prosince 1918 proběhl v Praze XII. sjezd ČSDSD, který byl zároveň prvním poválečným sjezdem strany.¹⁴⁸ Československá sociálně demokratická strana dělnická změnila svůj název na Československou sociálně demokratickou stranu dělnickou a její řady se rozšířily o zástupce Slovenska.¹⁴⁹ Část sjezdu byla věnována diskuzi o politice sociálních demokratů za války, přičemž se jednalo zejména o otázce politiky Bohumíra Šmerala. Sjezd dospěl k závěru, že „neshledává žádné příčiny k pochybnostem o osobní počestnosti soudruha dr. Šmerala“.¹⁵⁰ V průběhu jednání se několikrát objevila otázka poměru k Říjnové revoluci,¹⁵¹ neboť sjezdu se účastnili i představitelé nově vzniklé Československé komunistické strany na Rusi, která sdružovala československé probolševické sociální demokraty v Rusku. Jejím nejvýznamnějším představitelem byl Alois Muna.¹⁵² Na sjezdu vystoupila také domácí, zatím velmi různorodá a neorganizovaná, levicová opozice, reprezentována především kladenskou organizací. Mezi její nejvýraznější osobnosti patřili Antonín Zápotocký a Josef Stivín.¹⁵³ Tato skupina na sjezdu ostře kritizovala spolupráci ČSDSD s ostatními politickými stranami a nesouhlasila s navrhovaným sloučením s československými socialisty. Zápotocký na sjezdu pronesl, že do popředí vstupuje myšlenka revoluce, která se k nám šíří z Ruska a která zachvacuje proletariát i u nás.¹⁵⁴ Levice se však teprve formovala a nevystoupila

¹⁴⁴ GALANDAUER, Jan. *Od Hainfeldu ke vzniku KSČ: české dělnické hnutí v letech 1889 - 1921*, s. 249 - 250.

¹⁴⁵ Tamtéž, s. 250.

¹⁴⁶ Tamtéž, s. 251 - 252.

¹⁴⁷ Tamtéž, s. 253.

¹⁴⁸ PROKŠ, Petr, ed. *Politické programy československé a československé Sociálně demokratické strany dělnické 1878 - 1948*, s. 128.

¹⁴⁹ GALANDAUER, Jan. *Od Hainfeldu ke vzniku KSČ: české dělnické hnutí v letech 1889-1921*, s. 238.

¹⁵⁰ PROKŠ, Petr, ed. *Politické programy československé a československé Sociálně demokratické strany dělnické 1878 - 1948*, s. 128 - 129.

¹⁵¹ GALANDAUER, Jan. *Od Hainfeldu ke vzniku KSČ: české dělnické hnutí v letech 1889-1921*, s. 255.

¹⁵² CABADA, Ladislav. *Komunismus, levicová kultura a česká politika 1890-1938*, s. 35.

¹⁵³ CABADA, Ladislav. *Intelektuálové a idea komunismu v českých zemích 1900-1939*, s. 37.

¹⁵⁴ Tamtéž, s. 37.

na sjezdu s vlastní ucelenou koncepcí, ale spíše s kritikou jednotlivých reformistických návrhů.¹⁵⁵

Ve svém výsledku tedy XII. sjezd schválil účast ČSDSD v Kramářově vládě, vyslovil přesvědčení, že nejdůležitějším úkolem strany je spolupracovat na upevnění Československé republiky, od měšťanských stran však očekával, že „provedou nejnutnější sociální reformy společně s třídou dělnickou, aniž by k tomu tlakem jejím musily býti donuceny“.¹⁵⁶ Sjezd trval na „zásadě zespolečenštění výrobních prostředků a socializace výroby“ a pro nejbližší dobu formuloval několik požadavků: vyvlastnění velkostatků, dolů a velkých průmyslových podniků, zdanění válečných zisků, zavedení opatření proti lichvě a nahrazení vojska miličními sbory“.¹⁵⁷

Přes rozpory, které se na sjezdu projeví, převládla nakonec touha většiny poslanců po jednotě a byla schválena spolupráce ČSDSD s ostatními politickými stranami. Většina sjezdových delegátů nebyla dosud vyhraněná, nepatřila ani k levici, ani k pravici, ale k centru.¹⁵⁸ Formování levicové opozice, nespokojené s politikou sociální demokracie a hájící revoluční stanovisko, však v dalších letech pokračovalo a kompromis, odhlasovaný na sjezdu, nemohl mít dlouhého trvání.¹⁵⁹

Na počátku roku 1919 se ukázalo, že se socialistům, kteří museli ostatním politickým stranám v zásadních otázkách často ustupovat, nepodaří prosadit hluboké socialistické reformy.¹⁶⁰ Nově zvolený výkonný výbor ČSDSD, ve kterém zasedli i Bohumír Šmeral a Josef Stivín, musel řešit, kromě problémů s nespokojenými dělníky, také otázku komunistů přicházejících z Ruska.¹⁶¹ Po atentátu na předsedu vlády Karla Kramáře, ze kterého byl obviněn stoupenec komunistů, rozhodoval výkonný výbor o otázce vyloučení členů Československé komunistické strany na Rusi ze sociální demokracie. Tento krok byl nakonec, při velmi těsném vítězství pravice, schválen, formování levicové opozice však pokračovalo.¹⁶² Ideovým a organizačním centrem marxistické levice se stal časopis Sociální demokrat, který byl vydáván od února 1919.¹⁶³ Mezi členy výboru vydavatelství Sociálního demokrata bychom

¹⁵⁵ ČIHÁK, Miroslav. *Zrod Komunistické strany Československa*, s. 53.

¹⁵⁶ PROKŠ, Petr, ed. *Politické programy československé a československé Sociálně demokratické strany dělnické 1878 - 1948*, s. 129.

¹⁵⁷ Tamtéž, s. 129.

¹⁵⁸ GALANDAUER, Jan. *Od Hainfeldu ke vzniku KSČ: české dělnické hnutí v letech 1889 - 1921*, s. 262.

¹⁵⁹ Tamtéž, s. 261 - 263.

¹⁶⁰ ČIHÁK, Miroslav. *Zrod Komunistické strany Československa*, s. 54.

¹⁶¹ CABADA, Ladislav. *Intelektuálové a idea komunismu v českých zemích 1900 - 1939*, s. 38.

¹⁶² Tamtéž, s. 38.

¹⁶³ GALANDAUER, Jan. *Od Hainfeldu ke vzniku KSČ: české dělnické hnutí v letech 1889 - 1921*, s. 266.

nalezli mimo jiné také Bohumíra Šmerala a Antonína Zápotockého.¹⁶⁴ Oproti tomu existoval i časopis krajní nacionalistické pravice, Socialistické listy, kde působila především Modráčková skupina.¹⁶⁵ Oba tyto časopisy byly neoficiální, ústředním tiskovým orgánem strany bylo Právo lidu, kde publikovali společně stoupenci obou skupin.¹⁶⁶

Pozice marxistické levice v následujícím období rychle sílila a v její argumentaci se často opakovaly hesla jako „zpět k staré sociální demokracii“, „jsme a chceme být starými sociálními demokraty“ nebo „zpět k Hainfeldu“.¹⁶⁷ V reakci na to proti levici otevřeně vystoupila Modráčková pravicová skupina, která v březnu 1919 na zasedání zastupitelstva ČSDSD označila stoupence levice za „nebezpečí pro republiku“¹⁶⁸ a pokusila se o jejich vyloučení ze strany.¹⁶⁹ Neboť jejich snaha nebyla úspěšná, rozhodl se František Modráček spolu s dalším poslancem, Josefem Hudcem, v dubnu 1919 stranu opustit. Založili si svou vlastní politickou stranu s názvem Sociální strana československého lidu pracujícího, která prosazovala jejich myšlenku družstevního socialismu.¹⁷⁰

Rozpory v ČSDSD však pokračovaly a po odchodu Modráčka se stal hlavním oponentem levice Rudolf Bechyně.¹⁷¹ Předmětem sporu pravice a levice se stal především postoj k Maďarské republice rad a nebezpečí československé intervence proti ní, přičemž levice považovala vznik republiky rad za součást proletářské revoluce a byla silně proti účasti Československa na intervenčním tažení.¹⁷² Jeden z předních představitelů levice, Václav Houser, nechal dokonce natisknout 30 tisíc letáků protestujících proti této případné intervenci. Jeho letáky však byly objeveny policií a ke kampani proti němu se připojilo i pravicové křídlo sociálních demokratů.¹⁷³ Obhájcem levice byl Josef Skalák.¹⁷⁴ V Houserově letákové aféře bylo nakonec kompromisně rozhodnuto, že se sice jedná o porušení stranické kázně, ale Houser vydal letáky „z upřímné obavy před nebezpečím nové války“.¹⁷⁵

¹⁶⁴ GALANDAUER, Jan. *Od Hainfeldu ke vzniku KSČ: české dělnické hnutí v letech 1889 - 1921*, s. 267.

¹⁶⁵ CABADA, Ladislav. *Intelektuálové a idea komunismu v českých zemích 1900 - 1939*, s. 39.

¹⁶⁶ GALANDAUER, Jan. *Od Hainfeldu ke vzniku KSČ: české dělnické hnutí v letech 1889 - 1921*, s. 267.

¹⁶⁷ Tamtéž, s. 275.

¹⁶⁸ Tamtéž, s. 275 - 276.

¹⁶⁹ CABADA, Ladislav. *Intelektuálové a idea komunismu v českých zemích 1900 - 1939*, s. 40.

¹⁷⁰ Tamtéž, s. 40.

¹⁷¹ GALANDAUER, Jan. *Od Hainfeldu ke vzniku KSČ: české dělnické hnutí v letech 1889 - 1921*, s. 280.

¹⁷² Tamtéž, s. 279 - 280.

¹⁷³ Tamtéž, s. 280.

¹⁷⁴ Tamtéž, s. 282.

¹⁷⁵ Tamtéž, s. 283.

Strana přijala prohlášení, které odsuzovalo každý pokus o intervenci proti Rusku a Maďarsku, současně však zdůrazňovalo, že „socialistického ideálu“ má být dosaženo mírovou cestou.¹⁷⁶

2.2. Oficiální ustavení tzv. marxistické levice v ČSDSD

Další událostí, která významně ovlivnila vývoj uvnitř ČSDSD, byl úspěch v obecních volbách v červnu 1919, kde sociální demokraté získali 30,1 % hlasů.¹⁷⁷ Důsledkem volebních výsledků byl mimo jiné pád dosavadní vlády. Byla ustanovena nová vláda v čele s Vlastimilem Tusarem, která je označována jako vláda rudozelené koalice, neboť ji tvořili sociální demokraté, socialisté a agráři.¹⁷⁸ Ani tato vláda, kterou vedl příslušník sociálních demokratů a vydávala se za „vládu rolníků a dělníků“, však neučinila žádný rozhodující krok směrem k socializaci.¹⁷⁹ Za této situace došlo na zasedání zastupitelstva strany, které se konalo ve dnech 5. - 6. října 1919, k prvnímu otevřenému střetu mezi stoupenci levice a pravicovým vedením ČSDSD.¹⁸⁰ Levicoví politici zde kritizovali koaliční politiku a neplnění socializačních cílů a navrhovali předložit vládě ultimátum obsahující vyvlastňování bankovních kapitálů, průmyslových a důlních závodů a velkostatků bez náhrady.¹⁸¹ V rámci zahraniční politiky dále žádali o navázání diplomatických a hospodářských styků s Ruskem.¹⁸² Rezoluce levice, za kterou stála již více než třetina delegátů, byla nakonec zamítnuta.¹⁸³

Rozpor uvnitř sociální demokracie se již jevil jako nepřekonatelný a 7. prosince 1919 se v Praze uskutečnila první samostatná konference marxistické levice ČSDSD.¹⁸⁴ Bylo zde přijato programové prohlášení, které se odvolávalo na program Hainfeldského sjezdu a oznamovalo, že „marxistická levice ustavila se jako přechodný útvar v Československé sociálně demokratické straně dělnické, původně zbudované na zásadách nauky Marxovy, za tím účelem, aby tyto zásady v teorii i v praxi strany opět prosadila.“¹⁸⁵ Levice zde požadovala především „odstranění výroby soukromokapitalistické a nahrazení její výrobou a hospodářstvím kolektivistickým“, vytvoření dělnických rad jako prostředku k dosažení

¹⁷⁶ PROKŠ, Petr, ed. *Politické programy československé a československé Sociálně demokratické strany dělnické 1878 - 1948*, s. 132 - 134.

¹⁷⁷ CABADA, Ladislav. *Komunismus, levicová kultura a česká politika 1890 - 1938*, s. 35.

¹⁷⁸ GALANDAUER, Jan. *Od Hainfeldu ke vzniku KSČ: české dělnické hnutí v letech 1889 - 1921*, s. 287.

¹⁷⁹ Tamtéž, s. 288 - 289.

¹⁸⁰ ČIHÁK, Miroslav. *Zrod Komunistické strany Československa*, s. 60 - 61.

¹⁸¹ Tamtéž, s. 61.

¹⁸² Tamtéž, s. 61.

¹⁸³ GALANDAUER, Jan. *Od Hainfeldu ke vzniku KSČ: české dělnické hnutí v letech 1889 - 1921*, s. 296.

¹⁸⁴ PROKŠ, Petr, ed. *Politické programy československé a československé Sociálně demokratické strany dělnické 1878 - 1948*, s. 142.

¹⁸⁵ Tamtéž, s. 142.

diktatury proletariátu, zrušení koaliční politiky a odvolání ministrů ČSDSD z vlády.¹⁸⁶ Na konci programového prohlášení však stojí: „Budeme se všech zde uvedených názorů zastávat v rámci strany. Záleží nám na zachování jednoty strany, a proto žádáme ode všech stoupenců našeho směru, aby ve všech debatách a kritikách užívali vůči soudruhům jinak smýšlejícím důvodů věcných a loajálních. Vzájemný poměr všech příslušníků strany bez rozdílu přesvědčení budiž přátelský a soudružský“.¹⁸⁷ Levice tedy volala po návratu k „původním zásadám“ marxismu a Hainfeldu a stavěla se do opozice vůči pravicovému vedení strany. Jejím cílem však nebylo rozbití jednoty ČSDSD, své názory chtěla prosadit v rámci strany. I přesto se však od sebe obě skupiny propastně vzdálily.

Ve volbách do Národního shromáždění, které se konaly v dubnu 1920, kandidovaly obě frakce uvnitř sociální demokracie stále jednotně.¹⁸⁸ Levice však přijala 7. března 1920 prohlášení k volbám, ve kterém se vyjádřila, že „je nemožno dále ještě pokračovat v součinnosti s měšťáky“ a „je třeba vypovědět třídě měšťácké otevřený boj“.¹⁸⁹ Opět tak potvrdila svůj odpor proti dosavadní koaliční politice ČSDSD. Ve volbách zaznamenala sociální demokracie další vítězství a se 74 mandáty se stala nejsilnější politickou stranou.¹⁹⁰ Nejvíce hlasů však přinesla straně levice, se kterou mnoho voličů, požadujících rozhodující změnu v sociálních poměrech ve státě, sympatizovalo.¹⁹¹ I přesto však byla znovu sestavena Tusarova vláda rudozelené koalice.¹⁹² V reakci na to vydalo 28 levicových poslanců a senátorů samostatné prohlášení, ve kterém účast ČSDSD ve vládě odsoudili.¹⁹³ Oficiálně však vyslovili vládě důvěru, neboť jejich cílem bylo převzít vedení ČSDSD a nechtěli být z důvodu porušení stranické disciplíny ze strany vyloučeni.¹⁹⁴

Na vývoj marxistické levice ČSDSD měl v tomto období velký vliv také II. kongres Komunistické internacionály, který proběhl v létě 1920, neboť vytyčil 21 podmínek pro vstup do Komunistické internacionály.¹⁹⁵

Levicoví politici ve svém úsilí převzít vedení ČSDSD pokračovali i v následujících měsících. V květnu 1920 vytvořili Akční výbor marxistické levice ČSDSD a doufali, že získají

¹⁸⁶ PROKŠ, Petr, ed. *Politické programy československé a československé Sociálně demokratické strany dělnické 1878 - 1948*, s. 143 - 144.

¹⁸⁷ Tamtéž, s. 144.

¹⁸⁸ GALANDAUER, Jan. *Od Hainfeldu ke vzniku KSČ: české dělnické hnutí v letech 1889 - 1921*, s. 301.

¹⁸⁹ *Za revoluční stranu: Dokumenty ke vzniku KSČ: 1919 - 1921*, s. 64.

¹⁹⁰ GALANDAUER, Jan. *Od Hainfeldu ke vzniku KSČ: české dělnické hnutí v letech 1889 - 1921*, s. 301.

¹⁹¹ Tamtéž, s. 301 - 302.

¹⁹² CABADA, Ladislav. *Intelektuálové a idea komunismu v českých zemích 1900 - 1939*, s. 53.

¹⁹³ *Za revoluční stranu: Dokumenty ke vzniku KSČ: 1919 - 1921*, s. 77.

¹⁹⁴ GALANDAUER, Jan. *Od Hainfeldu ke vzniku KSČ: české dělnické hnutí v letech 1889 - 1921*, s. 303 - 304.

¹⁹⁵ ČIHÁK, Miroslav. *Zrod Komunistické strany Československa*, s. 69 - 70.

převahu na sjezdu ČSDSD, který se měl konat ve dnech 25. - 28. září 1920.¹⁹⁶ Pravicoví politici, vědomi si svého ohrožení, se 12. července 1920 sešli a v srpnu 1920 vydali tzv. Manifest československému lidu pracujícím, ve kterém shrnuli své hlavní argumenty proti politice ČSDSD podle příkladu Říjnové revoluce v Rusku.¹⁹⁷ Na konci manifestu vyslovili požadavek, aby sjezd rozhodl „buď pro revoluční převrat a diktaturu proletariátu, nebo pro demokracii a vývoj“.¹⁹⁸ Postupně jim však bylo jasné, že levice by měla na sjezdu převahu a došlo by ke zvolení nového levicového vedení ČSDSD.¹⁹⁹ Proto začali připravovat plán na vyloučení levicových politiků ze strany, aby se následujícího sjezdu již nemohli zúčastnit.²⁰⁰

Dne 14. září 1920 ráno Vlastimil Tusar oznámil, že jeho vláda podává demisi a uskutečnil tak promyšlený politický tah pravice, která ještě v ten samej den na zasedání zastupitelstva ČSDSD odhlasovala odložení sjezdu o dva měsíce s odůvodněním, že sporná otázka účasti ve vládě přestala být vystoupením sociálně demokratických ministrů akutní.²⁰¹ Usnesení zastupitelstva dále stanovovalo, že sjezdu se nebudou moci zúčastnit delegáti, kteří se hlásí k zásadám Komunistické internacionály.²⁰² Pravicová většina již neměla zájem na udržení jednoty ČSDSD.²⁰³

V reakci na nečekaný vývoj situace došlo k ostrému střetu mezi levicí a pravicí, která byla obviněna z toho, že vnitrostranický puč předem připravila.²⁰⁴ Bohumír Šmeral prohlásil, že rozpory uvnitř sociální demokracie jsou již nepřekonatelné.²⁰⁵ Levice následně uveřejnila, že se sjezd ČSDSD uskuteční v původním termínu.²⁰⁶ Až do poslední chvíle se pravice snažila sjezd sabotovat. Delegátům byly například rozeslány dopisy o odvolání sjezdu a pravicoví představitelé se pokoušeli přimět jednotlivé delegáty k neúčasti.²⁰⁷

¹⁹⁶ GALANDAUER, Jan. *Od Hainfeldu ke vzniku KSČ: české dělnické hnutí v letech 1889 - 1921*, s. 303 - 304.

¹⁹⁷ Tamtéž, s. 304 - 305.

¹⁹⁸ PROKŠ, Petr, ed. *Politické programy československé a československé Sociálně demokratické strany dělnické 1878 - 1948*, s. 156.

¹⁹⁹ GALANDAUER, Jan. *Od Hainfeldu ke vzniku KSČ: české dělnické hnutí v letech 1889 - 1921*, s. 310.

²⁰⁰ CABADA, Ladislav. *Intelektuálové a idea komunismu v českých zemích 1900 - 1939*, s. 54.

²⁰¹ GALANDAUER, Jan. *Od Hainfeldu ke vzniku KSČ: české dělnické hnutí v letech 1889 - 1921*, s. 310 - 311.

²⁰² ČIHÁK, Miroslav. *Zrod Komunistické strany Československa*, s. 70.

²⁰³ GALANDAUER, Jan. *Od Hainfeldu ke vzniku KSČ: české dělnické hnutí v letech 1889 - 1921*, s. 310 - 311.

²⁰⁴ Tamtéž, s. 312.

²⁰⁵ Tamtéž, s. 312.

²⁰⁶ Tamtéž, s. 313.

²⁰⁷ Tamtéž, s. 314.

2.3. XIII. sjezd ČSDSD, zápas o dědictví sociální demokracie, generální stávka v prosinci 1920 a její výsledky

Dne 25. září 1920 byl v pražském Obecním domě podle původního plánu zahájen XIII. sjezd ČSDSD.²⁰⁸ Na sjezd se dostavily dvě třetiny delegátů, což jasně ukázalo, že většina sociálních demokratů stála na straně levice.²⁰⁹ I přes neúčast pravice byl sjezd svolán dle stanov a byl tedy přítomnými delegáty pokládán za zcela legální sjezd celé ČSDSD.²¹⁰ Mnoho delegátů navíc mezi příznivce levice nepatřilo, ale rozhodli se zúčastnit se sjezdu právě z důvodu jednání pravice, kterou považovali za „rozbíječe jednoty strany“.²¹¹ Protože se sjezdu účastnilo mnoho nevyhraněných delegátů, nemohla být již nyní vytvořena komunistická strana. Sjezdu byly předloženy jen takové rezoluce, které byli ochotni akceptovat i tito nevyhranění politici, kteří stáli doposud „v centru“ mezi levicí a pravíci.²¹² Úkolem levice bylo nejprve získat většinu členů sociální demokracie a následně je postupně převést do nové strany stojící na půdě Komunistické internacionály.²¹³

Na sjezdu byl předsedou ČSDSD zvolen Bohumír Šmeral.²¹⁴ Ve svém referátu, který zde přednesl, odůvodnil postup marxistické levice a vyjádřil nutnost revoluční akce dělnické třídy v Československu, jejíž uskutečnění mělo představovat jedinou cestu z dosavadní krize světového kapitalismu.²¹⁵ Šmeral však musel následně čelit kritice, především ze strany bývalých anarchistů sdružených okolo časopisu S. K. Neumanna, kteří levici vytýkali, že se jednoznačně nepostavila na stranu komunismu.²¹⁶ Šmeralův postup později vešel ve známost jako Šmeralova koncepce postupného převádění levice na pozice komunismu. Šmeralovým úsilím tedy bylo vytvořit novou komunistickou stranu převedením velké části členské základny původní ČSDSD. Mělo se jednat o převádění pozvolné, aby nebyla ohrožena masovost strany.²¹⁷

Také Akční program, který byl na sjezdu přijat, mimo jiné obsahoval, že světový kapitalismus se ocitl v hluboké krizi a „socialismus se stal bezprostřední hospodářskou

²⁰⁸ CABADA, Ladislav. *Komunismus, levicová kultura a česká politika 1890 - 1938*, s. 55.

²⁰⁹ Tamtéž, 55.

²¹⁰ GALANDAUER, Jan. *Od Hainfeldu ke vzniku KSČ: české dělnické hnutí v letech 1889 - 1921*, s. 314 - 315.

²¹¹ Tamtéž, s. 315 - 316.

²¹² Tamtéž, s. 316 - 318.

²¹³ Tamtéž, s. 318 - 320.

²¹⁴ CABADA, Ladislav. *Intelektuálové a idea komunismu v českých zemích 1900 - 1939*, s. 55 - 56.

²¹⁵ GALANDAUER, Jan. *Od Hainfeldu ke vzniku KSČ: české dělnické hnutí v letech 1889 - 1921*, s. 318 - 319.

²¹⁶ Tamtéž, s. 325.

²¹⁷ Tamtéž, s. 338.

nutností“, přičemž „jeho uskutečnění může být jenom dílem třídy dělnické samé“. ²¹⁸ Program dále vyzýval k ustanovení diktatury proletariátu, zbudování soustavy rad a strana se přihlásila k zásadám Třetí internacionály. ²¹⁹ Sjezd dále vyhlásil nové tiskové orgány strany, kterými se staly Rudé právo a Rudý venkov. ²²⁰ Sjezdu se zúčastnil také Karel Kreibich, představitel levice v německé sociální demokracii. ²²¹

Sjezd tedy představoval politické vítězství levice, která získala na svou stranu většinu sociálně demokratických politiků. Naopak příslušníci pravice právoplatnost sjezdu neuznali a ve dnech 27. - 29. listopadu 1920 uspořádali vlastní shromáždění, které prohlásili rovněž za XIII. sjezd ČSDSD a přijali zde několik rezolucí. ²²² V Resoluci o taktice strany prohlásili, že se dosavadní taktika strany v celku osvědčila a není proto důvodu, aby danou cestu demokracie a klidné tvůrčí práce opouštěla. Sjezd dále uznal, že „osudy československého proletariátu jsou nerozlučně spojeny se zachováním a rozkvětem Československé republiky“, kapitalismus je však neslučitelný se zájmem demokratického státu a „dějinným úkolem dělnické třídy je, aby v nynější převratné době položila základy nové společnosti a nového uspořádání hospodářského na podkladě socialismu“. ²²³ V Resoluci o obnově Socialistické internacionály se sjezd vyslovil, že nevidí praktického důvodu, aby se ČSDSD „vzdávala své demokratické a socialistické samostatnosti, dávajíc ji v plén dosud nijak neosvědčené Komunistické internacionále moskevské“ a vyjádřila své přesvědčení, že „nelze jediné politikou revolucí sebe násilněji měnit hospodářské a sociální poměry, trváme na dosavadní své demokratické a parlamentní taktice, již pokládáme jenom za dočasnou taktickou pomůcku ku dobytí státu socialistického“. ²²⁴ Jednání sjezdu se tedy nesla v reformistickém duchu, zaměřeném proti Komunistické internacionále a proletářské revoluci v Rusku. ²²⁵

XIII. sjezd ČSDSD tedy potvrdil definitivní rozkol uvnitř strany. Levicové křídlo sociální demokracie se již fakticky osamostatnilo v novou stranu, která ovšem stále vystupovala pod původním jménem, neboť se považovala za dědičku staré sociální demokracie. ²²⁶ V následujícím období pobíhalo budování organizační struktury levice a bylo nutné vyřešit

²¹⁸ PROKŠ, Petr, ed. Politické programy československé a československé Sociálně demokratické strany dělnické 1878 - 1948, s. 162.

²¹⁹ Tamtéž, s. 162 - 165.

²²⁰ CABADA, Ladislav. *Intelektuálové a idea komunismu v českých zemích 1900 - 1939*, s. 56.

²²¹ Tamtéž, s. 56.

²²² GALANDAUER, Jan. *Od Hainfeldu ke vzniku KSČ: české dělnické hnutí v letech 1889 - 1921*, s. 318 - 321.

²²³ PROKŠ, Petr, ed. Politické programy československé a československé Sociálně demokratické strany dělnické 1878 - 1948, s. 165 - 166.

²²⁴ Tamtéž, s. 167 - 168.

²²⁵ GALANDAUER, Jan. *Od Hainfeldu ke vzniku KSČ: české dělnické hnutí v letech 1889 - 1921*, s. 322.

²²⁶ CABADA, Ladislav. *Komunismus, levicová kultura a česká politika 1890 - 1938*, s. 56.

otázku formálního rozdělení ČSDSD.²²⁷ Již 7. října 1920 levicoví poslanci a senátoři vytvořili vlastní poslanecký klub a následovalo štěpení přidružených organizací.²²⁸

Exekutiva komunistické internacionály vývoj v Československu sledovala a v listopadu 1920 přijala rezoluci, ve které očekávala příjezd československé delegace a československým soudruhům sdělila, „že československá strana musí změnit i svoje jméno a má se nazývat komunistickou stranou“.²²⁹ Vedení levice stanovilo delegaci, která měla odjet do Moskvy. Následující vývoj v Československu v prosinci 1920 však jejímu odjezdu zabránil.²³⁰

Za dlouhá léta existence ČSDSD nashromáždila strana značný majetek, o který ke konci roku 1920 vypukl mohutný zápas. Největší boj probíhal o Lidový dům v Praze, který představoval symbol sociální demokracie. Své sídlo zde měl sekretariát strany, nacházela se zde redakce a tiskárna ústředního stranického orgánu, Práva lidu, a místní sály sloužily pro dělnické schůze.²³¹ Od září 1920 měla nad Lidovým domem kontrolu levice, která zde tiskla Rudé právo. Avšak pravice chtěla Lidový dům, který byl ve formálním vlastnictví jejího stoupence Antonína Němce, získat pro sebe.²³² Antonín Němec se svého vlastnictví začal domáhat u okresního soudu, který rozhodl v jeho prospěch a vyzval levicové vedení k vyklizení Lidového domu.²³³ Levice však rozhodnutí soudu neuznala a tak 9. prosince 1920 došlo k obsazení Lidového domu policií. To však provázely tvrdé srážky s dělníky.²³⁴ Následující den, 10. prosince 1920, vyhlásila levice celorepublikovou generální stávku dělníků a vydala prohlášení, ve kterém požadovala okamžité navrácení Lidového domu, propuštění zatčených dělníků, odstoupení vlády Jana Černého, zavedení úplné tiskové, shromažďovací a spolčovací svobody a v neposlední řadě také dělnickou kontrolu nad výrobou ve velkých továrnách a velkostatech a zvýšení mzdy minimálně o 30 %.²³⁵ Stávka se rychle rozšířila, zapojil se do ní téměř jeden milion dělníků a na některých místech musely proti živelným akcím, které se začínaly podobat boji o politickou moc, zasáhnout ozbrojené síly.²³⁶ Průběh stávky se lišil v různých částech republiky. Ve velkém rozsahu probíhala například na Kladensku, kde dělníci obsazovali veřejné budovy. Naopak v Praze se do stávky zapojila jen třetina až polovina dělníků a práce

²²⁷ GALANDAUER, Jan. *Od Hainfeldu ke vzniku KSČ: české dělnické hnutí v letech 1889 - 1921*, s. 327.

²²⁸ CABADA, Ladislav. *Komunismus, levicová kultura a česká politika 1890 - 1938*, s. 56 - 57.

²²⁹ GALANDAUER, Jan. *Od Hainfeldu ke vzniku KSČ: české dělnické hnutí v letech 1889 - 1921*, s. 326.

²³⁰ Tamtéž, s. 326 - 327.

²³¹ Tamtéž, s. 327.

²³² Tamtéž, s. 328 - 329.

²³³ CABADA, Ladislav. *Intelektuálové a idea komunismu v českých zemích 1900 - 1939*, s. 57.

²³⁴ GALANDAUER, Jan. *Od Hainfeldu ke vzniku KSČ: české dělnické hnutí v letech 1889 - 1921*, s. 329 - 330.

²³⁵ *Za revoluční stranu: Dokumenty ke vzniku KSČ: 1919 - 1921*, s. 178 - 179.

²³⁶ ČIHÁK, Miroslav. *Zrod Komunistické strany Československa*, s. 75.

v největších pražských továrnách tak nebyla přerušena.²³⁷ Také na venkově se na stranu levice postavili jen zemědělstí dělníci, neboť největší podporu mezi rolníky měli agrárníci.²³⁸

Ve výsledku se jednalo o největší třídní zápas za celou existenci předválečného Československa, přesto však bylo jasné, že radikální dělníci v konfliktu se státní mocí nezvítězí.²³⁹ Po zákazu distribuce Rudého práva a vyhlášení stanného práva bylo navíc pro levicové vedení velmi obtížné průběh stávky řídit.²⁴⁰ Dne 14. prosince 1920 byla policií a četnictvem obsazena nejbouřlivější centra a následujícího dne, 15. prosince 1920, vedení levice stávku odvolalo a přiznalo tak svou porážku.²⁴¹ Za účast ve stávce bylo zatčeno přes tři tisíce dělníků včetně hlavního organizátora stávky na Kladensku Antonína Zápotockého, který byl následně poslán na osmnáct měsíců do vězení.²⁴² Levice však mimo zákon postavena nebyla a mohla tak dále legálně působit.²⁴³ Neúspěch generální stávky však také znamenal konec představy levicového vedení o pomalém přechodu na komunistické pozice. Levice začala rychle směřovat k vyhlášení komunistické strany v Československu.²⁴⁴ Kontinuální pokračovatelkou ČSDSD se tak stala pravice.²⁴⁵

²³⁷ GALANDAUER, Jan. *Od Hainfeldu ke vzniku KSČ: české dělnické hnutí v letech 1889 - 1921*, s. 333.

²³⁸ Tamtéž, s. 334.

²³⁹ Tamtéž, s. 333.

²⁴⁰ Tamtéž, s. 332.

²⁴¹ Tamtéž, s. 335.

²⁴² CABADA, Ladislav. *Komunismus, levicová kultura a česká politika 1890 - 1938*, s. 58.

²⁴³ GALANDAUER, Jan. *Od Hainfeldu ke vzniku KSČ: české dělnické hnutí v letech 1889 - 1921*, s. 336.

²⁴⁴ Tamtéž, s. 336 - 337.

²⁴⁵ CABADA, Ladislav. *Intelektuálové a idea komunismu v českých zemích 1900 - 1939*, s. 58.

3. Vznik Komunistické strany Československa

3.1. Cesta k Ustavujícímu sjezdu KSČ

Události v závěru roku 1920 naplno odhalily hlubokou krizi uvnitř sociální demokracie a urychlily cestu ke vzniku komunistické strany. Ve dnech 1. a. 2. ledna 1921 se v Praze uskutečnila celostátní konference levicové sociální demokracie, které se zúčastnili zástupci všech národností žijících v Československu.²⁴⁶ Představitelé české, slovenské, německé, maďarské a ukrajinské levice se zde dohodli na koordinovaném postupu směrem k vytvoření jednotné komunistické strany.²⁴⁷ Na konferenci vystoupil Bohumír Šmeral, který stále trval na své koncepci postupného převádění levice na komunistické pozice, aby si strana udržela co nejširší členskou základnu. Mnoho přítomných delegátů s ním však nesouhlasilo a naopak prohlašovali, že vhodná doba k založení komunistické strany nastala již nyní.²⁴⁸ Jedním z velkých Šmeralových oponentů byl představitel levice Karel Kreibich, který prosazoval vytvoření komunistické strany co nejdříve.²⁴⁹ Šmeralovu koncepci následně kritizoval také S. K. Neumann a s váhavým postupem nebyla spokojená ani Třetí internacionála, která do Československa dokonce poslala agenty, kteří měli vytvoření komunistické strany urychlit.²⁵⁰ Na konferenci byl nakonec dohodnut termín Ustavujícího sjezdu komunistické strany, který se měl uskutečnit v závěru března 1921.²⁵¹ Do té doby měly být ve straně projednány podmínky pro vstup do Komunistické internacionály a mělo o nich proběhnout referendum.²⁵²

Již v lednu 1921 vyslovili svůj souhlas s podmínkami Třetí internacionály slovenští a zakarpatští levicoví sociální demokraté a podobně smýšleli také levicoví zástupci německé sociální demokracie.²⁵³ V únoru 1921 přistoupila ke Komunistické internacionále mládeže levicová sociálně demokratická mládež.²⁵⁴ Podle závěru lednové konference se v celém levicovém křídle sociální demokracie v únoru a březnu 1921 rozpoutaly debaty týkající se 21 podmínek pro vstup do Kominterny.²⁵⁵ Svůj názor vyslovili centristé, kteří nesouhlasili

²⁴⁶ BIELIKOVÁ, Jarmila et al. *Dějiny Komunistické strany Československa v datech*, s. 155.

²⁴⁷ CABADA, Ladislav. *Komunismus, levicová kultura a česká politika 1890 - 1938*, s. 59.

²⁴⁸ GALANDAUER, Jan. *Od Hainfeldu ke vzniku KSČ: české dělnické hnutí v letech 1889 - 1921*, s. 338.

²⁴⁹ Tamtéž, s. 339 - 340.

²⁵⁰ CABADA, Ladislav. *Komunismus, levicová kultura a česká politika 1890 - 1938*, s. 61 - 62.

²⁵¹ CABADA, Ladislav. *Intelektuálové a idea komunismu v českých zemích 1900 - 1939*, s. 59.

²⁵² GALANDAUER, Jan. *Od Hainfeldu ke vzniku KSČ: české dělnické hnutí v letech 1889 - 1921*, s. 339.

²⁵³ Tamtéž, s. 342.

²⁵⁴ CABADA, Ladislav. *Komunismus, levicová kultura a česká politika 1890 - 1938*, s. 60.

²⁵⁵ GALANDAUER, Jan. *Od Hainfeldu ke vzniku KSČ: české dělnické hnutí v letech 1889 - 1921*, s. 342.

především s podmínkou, na základě které musela každá politická strana vstupující do Komunistické internacionály přijmout název „komunistická“.²⁵⁶

Mimořádný sjezd sociálně demokratické levice, označovaný jako XIV. sjezd, byl nakonec z důvodu nedostatečné organizační a ideové připravenosti odložen a sešel se tedy až ve dnech 14. - 16. května 1921 v Národním domě v Karlíně.²⁵⁷ Jednalo se o poslední sjezd levicové části sociální demokracie, neboť jednání vyvrcholila dne 15. května 1921 rozhodnutím založit v Československu komunistickou stranu.²⁵⁸ Hlavní sjezdový referát k přístupu ke Komunistické internacionále pronesl Bohumír Šmeral. Shrnul v něm dosavadní vývoj levice, snažil se zdůvodnit svou metodu pozvolného dobývání sociálně demokratické strany a vyvodil i některé závěry pro taktiku strany v následujících letech. Důležitost kladl především na rozšiřování vlivu strany i na vrstvy poloproletářské. V závěru pak prohlásil následující: „Jsme více než politická strana. Jsme předvoj nového života. Tvoříme nové poměry, chceme tvořit také nové lidi“.²⁵⁹ Sjezdu se zúčastnilo celkem 569 delegátů, z nichž se během hlasování pro přijetí 21 podmínek Komunistické internacionály pouze sedm vyslovilo proti.²⁶⁰

Večerník Rudého práva informoval o ustavení komunistické strany následovně: „Sjezd naší strany, svolaný na svatodušní svátky do Karlína, zasedal po tři dny a učinil v neděli dne 15. května historické usnesení. Za ohromného nadšení skoro všech delegátů odhlasoval přístup do III. Internacionály a změnu názvu strany. Z 569 delegátů toliko 7 hlasovalo proti. Převaha hlasů byla zdrcující, usnesení bylo skoro jednomyslné a přijato takovou bouří jásotu, že patřiti budou tyto chvíle k nezapomenutelným okamžikům života“.²⁶¹ O této události a průběhu sjezdových jednání vydaly články také Lidové noviny: „Československá komunistická strana ustavena všemi hlasy kromě sedmi“.²⁶² Dne 18. května 1921 vyšel následně v Rudém právu sjezdový referát Bohumíra Šmerala.²⁶³

²⁵⁶ GALANDAUER, Jan. *Od Hainfeldu ke vzniku KSČ: české dělnické hnutí v letech 1889 - 1921*, s. 343.

²⁵⁷ GAJAN, Koloman. *Příspěvek ke vzniku KSČ: od prosincové generální stávky do slučovacího sjezdu KSČ*, s. 192.

²⁵⁸ GALANDAUER, Jan. *Od Hainfeldu ke vzniku KSČ: české dělnické hnutí v letech 1889 - 1921*, s. 351.

²⁵⁹ *Protokoly Ustavujícího a Slučovacího sjezdu KSČ: 14. - 16. května 1921, 30. října - 2. listopadu 1921*, s. 13 - 14.

²⁶⁰ CABADA, Ladislav. *Komunismus, levicová kultura a česká politika 1890 - 1938*, s. 64.

²⁶¹ *Rudé právo večerník*, 17. 5. 1921, 2 (110).

²⁶² *Lidové noviny*, 16. 5. 1921, 29 (241).

²⁶³ *Rudé právo*, 18. 5. 1921, 2 (114).

Sjezd tedy slavnostně vyhlásil bezpodmínečně přistoupení ke Třetí internacionále a změnu názvu strany na Komunistická strana Československa (KSČ). Proklamoval také oddělení komunistické levice od sociální demokracie.²⁶⁴

Po sjezdu se dostal Bohumír Šmeral do sporu s nařízeními Komunistické internacionály, neboť ihned urychleně nesvolal Slučovací sjezd komunistických skupin a organizací.

V létě 1921 se konal III. kongres Komunistické internacionály, na který dorazila z Československa pětadvacetičlenná delegace vedená právě Šmeralem.²⁶⁵ K přijetí KSČ do Komunistické internacionály nakonec došlo ještě před zahájením kongresu, dne 16. června 1921, ovšem s výhradou, že do tří měsíců musí být uspořádán Slučovací sjezd.²⁶⁶ Po návratu československých zástupců z Moskvy se 27. srpna 1921 uskutečnila společná konference komunistických skupin a organizací v Československu, která rozhodla o svolání Slučovacího sjezdu.²⁶⁷

3.2. Slučovací sjezd KSČ

Slučovací sjezd byl zahájen v Národním domě na Smíchově dne 30. října 1921.²⁶⁸ Vedle své základní úlohy, kterou bylo sloučení všech národnostních sekcí komunistické strany, se sjezd dále zabýval také organizačními záležitostmi komunistické strany.²⁶⁹ Hlavní projevy na sjezdu přednesli dosavadní vzájemní odpůrci Bohumír Šmeral a Karel Kreibich, kteří zde dospěli k určitému názorovému sblížení.²⁷⁰ Na sjezdu tedy došlo ke splnění požadavku Komunistické internacionály a sloučením všech národnostních sekcí tak byla dotvořena jednotná internacionální Komunistická strana Československa.²⁷¹ Byl zde také schválen nový organizační řád strany, který měl posílit úlohu ústředního výkonného výboru jako jediného řídicího centra a nejvyššího orgánu KSČ mezi sjezdy.²⁷² Dále zde bylo doporučeno omezit rozsáhlý aparát stranických institucí na třístupňový (ústředí, kraje a místní nebo závodní organizace) a zavést komunistické skupiny v hospodářských a společenských organizacích.²⁷³

²⁶⁴ *Založení Komunistické strany Československa: sborník dokumentů ke vzniku a založení KSČ, 1917 - 1924*, s. 133.

²⁶⁵ CABADA, Ladislav. *Intelektuálové a idea komunismu v českých zemích 1900 - 1939*, s. 64 - 65.

²⁶⁶ Tamtéž, s. 65.

²⁶⁷ CABADA, Ladislav. *Komunismus, levicová kultura a česká politika 1890 - 1938*, s. 66.

²⁶⁸ *Protokoly Ustavujícího a Slučovacího sjezdu KSČ: 14. - 16. května 1921, 30. října - 2. listopadu 1921*, s. 13 - 14.

²⁶⁹ ČADA, Václav. *KSČ v období 1921 - 1948: strategie a taktika*, s. 25.

²⁷⁰ NECHVÁTAL, Martin. *15. 5. 1921 založení KSČ: ve službách Kominterny*, s. 32.

²⁷¹ ČIHÁK, Miroslav. *Zrod Komunistické strany Československa*, s. 99.

²⁷² Tamtéž, s. 100.

²⁷³ Tamtéž, s. 100.

Na sjezdu byl zvolen ústřední výkonný výbor KSČ, do jehož užšího vedení patřili Bohumír Šmeral, Karel Kreibich, Bohumil Jílek, Václav Štunc, Václav Bolen a Marek Čulen. Antonín Zápotocký se stal po svém propuštění z vězení generálním sekretářem.²⁷⁴

Již v době svého vzniku byla KSČ stranou s masovou podporou, patřila i mezi nejpočetnější sekce Komunistické internacionály.²⁷⁵ Po Slučovacím sjezdu na podzim 1921 měla přes tři sta tisíc členů a po prvních parlamentních volbách v roce 1925, kterých se KSČ zúčastnila, se stala druhou nejsilnější stranou v Československu.²⁷⁶ Sociální demokracie byla oproti ní početně mnohem slabší, neboť většina jejích funkcionářů a členů přešla do KSČ. Přestože se ČSDSD považovala za přímou pokračovatelku původní sociální demokracie, prošla velkým vnitřním vývojem, během kterého opustila zásady marxismu a stala se stranou reformistickou, nacionalistickou a v principu netřídní.²⁷⁷ Pokračovatelkou českého dělnického hnutí a nositelkou revolučních marxistických ideálů se tedy stala KSČ, která si v následujících letech vytyčila velký úkol, jímž bylo „překonání sociáldemokratismu“, tedy překonání ideového, politického a organizačního dědictví sociálně demokratické strany.²⁷⁸ KSČ opustila reformistickou koaliční politiku a jako jediná strana přešla do opozice proti československému politickému systému.²⁷⁹

²⁷⁴ ČIHÁK, Miroslav. *Zrod Komunistické strany Československa*, s. 101.

²⁷⁵ Tamtéž, s. 102.

²⁷⁶ GALANDAUER, Jan. *Od Hainfeldu ke vzniku KSČ: české dělnické hnutí v letech 1889 - 1921*, s. 353.

²⁷⁷ Tamtéž, s. 353 - 355.

²⁷⁸ GALANDAUER, Jan. *Od Hainfeldu ke vzniku KSČ: české dělnické hnutí v letech 1889 - 1921*, s. 354 - 356.

²⁷⁹ ČIHÁK, Miroslav. *Zrod Komunistické strany Československa*, s. 102.

4. Politika KSČ ve 20. letech 20. století a její vztah ke Komunistické internacionále

4.1. Vývoj KSČ v 1. polovině 20. let

KSČ vznikla jako internacionální strana, která sdružovala nejrevolučnější části československého proletariátu. Většina členů strany na počátku 20. let však byli bývalí sociální demokraté. Čtyři pětiny jejích členů tvořili průmysloví a zemědělské dělníci.²⁸⁰ Revoluční disciplínu ve svých řadách začala v tomto období komunistická strana teprve formovat.²⁸¹

KSČ, která byla již v době svého vzniku masovou stranou, si brzy po svém založení vytyčila za úkol sjednotit většinu dělnické třídy i ostatních pracujících do organizovaného boje proti kapitalistickému státu.²⁸² Silné pozice strana rychle získala především mezi dělníky pražského, kladenského, libereckého a brněnského kraje a dále také na Slovensku a Zakarpatsku.²⁸³ KSČ působila na pracující především skrze masové organizace a tisk. Kromě ústředního tiskového orgánu, kterým bylo Rudé právo, vydávala strana další deníky, jako např. Dělnický deník v Ostravě nebo Svobodu na Kladně, na Slovensku byl nejvýznamnější časopis Pravda chudoby a Hlas ľudu. Inteligence podporující KSČ se sdružovala okolo časopisu Var, který vydával profesor Zdeněk Nejedlý.²⁸⁴

Prakticky ihned po svém založení začala Komunistická strana Československa prosazovat taktiku jednotné fronty.²⁸⁵ Tento postup strany schválil III. kongres Komunistické internacionály v létě roku 1921, který rozhodl také o strategicko-taktickém směřování celého mezinárodního komunistického hnutí.²⁸⁶ Konečným cílem zůstávalo i nadále dobytí moci a nastolení diktatury proletariátu. Na základě nové orientace se však, místo bezprostředního uskutečnění proletářské revoluce, měly komunistické strany snažit postupně získat co největší podporu pro rozhodující boj s buržoazií.²⁸⁷ Tento způsob vyjadřovalo i heslo „Čelem k masám“.²⁸⁸ Komunistické strany měly aktivně vystupovat v masových organizacích, mezi které patřily především odbory, a tak vytvořit co nejširší jednotu všech dělníků. V podstatě tedy

²⁸⁰ ČADA, Václav a kol. *Dějiny KSČ. I. díl*, s. 112.

²⁸¹ Tamtéž, s. 113.

²⁸² Tamtéž, s. 112.

²⁸³ Tamtéž, s. 112.

²⁸⁴ Tamtéž, s. 112 - 113.

²⁸⁵ PELIKÁN, Bohumil. *Komunistická internacionála a Komunistická strana Československa: bibliografický sborník 1919-1943, svazek 1*, s. 61.

²⁸⁶ ČADA, Václav. *KSČ v období 1921 - 1948: strategie a taktika*, s. 21.

²⁸⁷ Tamtéž, s. 21.

²⁸⁸ ČADA, Václav a kol. *Dějiny KSČ. I. díl*, díl. 1, s. 116.

došlo k „odlivu poválečné revoluční vlny“ a strana započala dlouhodobější přípravu na socialistickou revoluci.²⁸⁹ Proti taktice jednotné fronty však již během jednání vystoupili „ultralevicoví“ komunisté, kteří nesouhlasili se spoluprací s širokými masami. Tyto rozpory se na počátku 20. let projevíly také v KSČ.²⁹⁰

Na základě usnesení III. kongresu Komunistické internacionály tedy bylo pro KSČ v následujících letech nejdůležitějším úkolem „přivést skutečnou komunistickou agitací do strany ještě větší masy dělníků, vychovávat tyto masy vyhraněnou a rozhodnou komunistickou propagandou“ a „spojením dělníků všech národností Československa vytvořit semknutou frontu proletariátu“, která bude nakonec v boji proti kapitalistickému státu nepřemožitelná.²⁹¹ Jako hlavní nástroj jim k tomu měla sloužit činnost komunistických skupin v dosud jednotném Odborovém sdružení Československa, které chtěli převést na svou stranu.²⁹² V KSČ však na přelomu let 1921 a 1922 panoval výše zmiňovaný názorový nesoulad. Část komunistických politiků, mezi které patřili například Bohumil Jílek, Václav Štunc a Václav Bolen, s postupem získat odborové organizace pro revoluční politiku nesouhlasila, i když to bylo v rozporu s usnesením Komunistické internacionály.²⁹³ Tito opoziční „ultraleví“ politici požadovali, aby komunisté založili svůj vlastní odborový svaz, čímž se dostali do sporu s komunistickou většinou vedenou Bohumírem Šmeralem, která naopak na setrvání komunistů v jednotných odborech trvala.²⁹⁴

Na počátku roku 1922 se konal VII. všeodborový sjezd, který měl rozhodnout, zda se Odborové sdružení Československé přikloní na pozici komunistů a vstoupí do Rudé odborové internacionály.²⁹⁵ Hlasování však dopadlo v neprospěch komunistů, neboť většina členů Odborového sdružení Československého se vyjádřila pro připojení k amsterodamské reformistické internacionále.²⁹⁶ Nevětší odborové sdružení v Československu, které navíc začalo některé komunistické organizace vylučovat, se tak ocitlo mimo vliv KSČ.²⁹⁷ Vyloučené organizace se následně sdružily ve vlastním Mezinárodním všeodborovém svazu (tzv. Rudé odbory), který se stal členem Rudé odborové internacionály.²⁹⁸

²⁸⁹ ČADA, Václav a kol. *Dějiny KSČ. I. díl*, díl. 1, s. 116.

²⁹⁰ Tamtéž, s. 116 - 117.

²⁹¹ KLÍR, Miroslav, ed. *Studijní materiály k dějinám Komunistické strany Československa v letech 1921 - 1924: Sborník dokumentů*, s. 63.

²⁹² CABADA, Ladislav. *Intelektuálové a idea komunismu v českých zemích 1900 - 1939*, s. 85.

²⁹³ ČADA, Václav. *KSČ v období 1921 - 1948: strategie a taktika*, s. 36 - 37.

²⁹⁴ CABADA, Ladislav. *Intelektuálové a idea komunismu v českých zemích 1900 - 1939*, s. 85.

²⁹⁵ ČADA, Václav. *KSČ v období 1921 - 1948: strategie a taktika*, s. 37.

²⁹⁶ Tamtéž, s. 37.

²⁹⁷ CABADA, Ladislav. *Intelektuálové a idea komunismu v českých zemích 1900 - 1939*, s. 85 - 86.

²⁹⁸ HLUŠIČKOVÁ, Růžena. *Cesta k vítězství dělnické třídy v Československu, 1848 - 1948*, s. 158.

Otázkou správného pochopení a uplatnění taktiky jednotné fronty se KSČ dále zabývala na celostátních konferencích v dubnu a září 1922.²⁹⁹ Záříjová konference se usnesla na závěru, že završením jednotné fronty by měla být dělnická vláda, která by prosadila všechny požadavky dělníků.³⁰⁰ Na konferenci byla přijato svolání „Pracujícímu lidu v Československu“, ve kterém KSČ vyzvala k boji za jednotnou frontu, jednotu odborů a ustavení dělnické vlády v Československu.³⁰¹ KSČ se v tomto období také snažila pro svou taktiku jednotné fronty najít spojence v jiné politické straně a pokoušela se tedy jednat s představiteli Československé strany socialistické.³⁰² V září 1922 však socialisté jakoukoliv spolupráci s komunisty vyloučili.³⁰³

Vnitřní rozpory uvnitř KSČ pokračovaly a v důsledku toho byli na záříjové konferenci opoziční ultralevicoví komunisté v čele s Bohumilem Jílkem vyloučeni ze strany.³⁰⁴ Tímto vývojem v KSČ se následně zabýval i IV. kongres Komunistické internacionály, který probíhal od listopadu do prosince 1922.³⁰⁵ Jednalo se o poslední kongres komunistické internacionály, kterého se zúčastnil V. I. Lenin.³⁰⁶ Hlavním předmětem jednání byla otázka strategicko-taktického přístupu mezinárodního komunistického hnutí k socialistické revoluci. Nejdůležitějším úkolem zůstalo i nadále získání většiny dělnické třídy. Dále zde bylo doformulováno pojetí dělnické vlády jako završení taktiky jednotné fronty, přičemž dělnická vláda byla chápána jako možný přechod k diktatuře proletariátu.³⁰⁷ Jednotlivé komunistické strany měly pracovat na vytváření dělnických vlád, které sice nebudou plnit funkci diktatury proletariátu, ale jejich prostřednictvím dojde k uskutečnění řady revolučních opatření, jako např. vyzbrojení dělnictva a zvýšení zdanění majetných tříd.³⁰⁸

V otázce vývoje v KSČ označil IV. kongres jednání ultralevicových politiků za nedisciplinované, ale jejich vyloučení ze strany zrušil.³⁰⁹ Kongres zhodnotil pochopení taktiky jednotné fronty v Československu jako „celkem správné“, avšak poukázal i na množství

²⁹⁹ ČADA, Václav a kol. *Dějiny KSČ. I. díl*, s. 119 - 120.

³⁰⁰ Tamtéž, s. 120 - 121.

³⁰¹ KLÍR, Miroslav, ed. *Studijní materiály k dějinám Komunistické strany Československa v letech 1921 - 1924: Sborník dokumentů*, s. 137.

³⁰² CABADA, Ladislav. *Intelektuálové a idea komunismu v českých zemích 1900 - 1939*, s. 86.

³⁰³ Tamtéž, s. 86.

³⁰⁴ BIELIKOVÁ, Jarmila et al. *Dějiny Komunistické strany Československa v letech*, s. 177.

³⁰⁵ PELIKÁN, Bohumil. *Komunistická internacionála a Komunistická strana Československa: bibliografický sborník 1919-1943, svazek 1*, s. 61.

³⁰⁶ KLÍR, Miroslav, ed. *Studijní materiály k dějinám Komunistické strany Československa v letech 1921 - 1924: Sborník dokumentů*, s. 150.

³⁰⁷ ČADA, Václav. *KSČ v období 1921 - 1948: strategie a taktika*, s. 48 - 49.

³⁰⁸ ČADA, Václav a kol. *Dějiny KSČ. I. díl*, díl. 1, s. 122.

³⁰⁹ KLÍR, Miroslav, ed. *Studijní materiály k dějinám Komunistické strany Československa v letech 1921 - 1924: Sborník dokumentů*, s. 151 - 152.

nedostatků KSČ, na kterých měla strana v následujících měsících a letech pracovat. Jednalo se například o nedostatečnou činnost komunistů v armádě, mezi nezaměstnanými a v rámci odborů.³¹⁰ Šmeralovu vedení byla vyčítána zejména skutečnost, že se mu nepodařilo navázat spolupráci se socialistickými stranami.³¹¹

Ve dnech 2. - 5. února 1923 se v Praze sešel I. řádný sjezd KSČ, který se věnoval hlavním programovým a taktickým otázkám strany.³¹² Hlavním bodem sjezdu byla problematika taktiky jednotné fronty a možné ustavení dělnické vlády v Československu.³¹³ Ve Stanovisku strany o jednotné frontě a dělnické vládě se sjezd usnesl, že KSČ bude v této taktice i nadále pokračovat, neboť se jedná o „cestu, která je způsobilá spojit masy proletariátu všech národností Československé republiky v boji za jeho třídní zájem, odrazit ofenzívu kapitalismu, zamezit úplnému zbídačení pracujících vrstev, a soustředit tím síly proletariátu k boji tak vystupňovanému, aby byl s to svrhnout panství buržoazie“.³¹⁴ Taktika jednotné fronty byla tedy nejlepším prostředkem, který „soustředí většinu proletariátu pod prapory komunistické strany za účelem zřízení diktatury proletariátu“.³¹⁵

První den sjezdového jednání vystoupil ústřední tajemník výkonného výboru Antonín Zápotocký se zprávou o organizačních otázkách strany, ve které zdůraznil nutnost „bdít nad čistotou vlastních řad a provádět občasné registrace a přehlídky členů, kontrolovat jejich činnost a vylučovat ty, kteří se ukazují neschopnými a nespolehlivými a zájem strany poškozují“.³¹⁶ Dále zde vyjádřil svůj postoj k ilegální činnosti strany v případě perzekuce: „my se této činnosti nijak nebojíme, pro žádný případ se jí nezříkáme, ale saháme k ní tenkrát, když jsme k ní poměry donuceni, ale ne ze sportu anebo z chorobné touhy dodat své činnosti co možno nejvíce romantického nádechu spiklenecké dobrodružnosti“.³¹⁷ K otázce poměru KSČ k socialistickým stranám a taktice jednotné fronty se vyjádřil Zápotocký ve své zprávě následovně: „dokud za sociálně patriotickými stranami stojí určitá část dělníků, budeme my vždy tam, kde se jedná o ochranu dělnických zájmů, obracet se na tyto strany, nabízet jim součinnost a společný postup a nutit je, aby ony se o nabídce vyslovily“.³¹⁸

³¹⁰ KLÍR, Miroslav, ed. *Studijní materiály k dějinám Komunistické strany Československa v letech 1921 - 1924: Sborník dokumentů*, s. 153 - 154.

³¹¹ CABADA, Ladislav. *Intelektuálové a idea komunismu v českých zemích 1900 - 1939*, s. 87.

³¹² BIELIKOVÁ, Jarmila et al. *Dějiny Komunistické strany Československa v letech*, s. 181.

³¹³ *Protokol I. řádného sjezdu Komunistické strany Československa, 2. - 5. 2. 1923*, s. 5.

³¹⁴ Tamtéž, s. 28.

³¹⁵ Tamtéž, s. 28.

³¹⁶ Tamtéž, s. 81.

³¹⁷ Tamtéž, s. 82 - 83.

³¹⁸ Tamtéž, s. 83 - 84.

Důležitým bodem jednání I. sjezdu KSČ bylo zhodnocení současné situace ve světě, mezinárodního postavení Československa a určení stanoviska strany k národnostní otázce.³¹⁹ V přijaté Tezi k národnostní otázce KSČ odsoudila nacionalistickou politiku buržoazních stran. Vyjádřila se, že „stojí na půdě sebeurčení národů a bojuje proti každému národnímu potlačování“ a že „ukáže proletariátu všech národů Československa pravou podstatu hesla sebeurčení“.³²⁰

Se závěry IV. kongresu Komunistické internacionály k činnosti KSČ seznámil účastníky I. sjezdu Bohumír Šmeral, který se ve svém referátu zároveň pokusil i o vlastní vysvětlení příčin vzniku opozice uvnitř strany.³²¹ Sjezd dovršil porážku ultralevicové opozice v KSČ a její představitelé byli zbaveni dosavadních pozic ve vedení strany.³²²

I. sjezd se věnoval také organizačním otázkám strany a byla zde přijata Směrnice pro nejdůležitější úkoly organizací v nejbližší budoucnosti, která mimo jiné obsahovala větu, že „každý člen komunistické strany je povinen vést agitační činnost mezi dělníky stojícími mimo stranu“ a také zde byla zmíněna nutnost zvýšení propagandy KSČ na venkově.³²³ Organizováním ideologické práce se mělo zabývat hnutí Proletkult pod vedením S. K. Neumanna.³²⁴

V rámci vytváření komunistických skupin v odborech a masových organizacích mělo dojít podle usnesení I. sjezdu ke zrychlení tempa práce.³²⁵ Teze o úkolech komunistů v odborových organizacích stanovovala, že „předním úkolem komunistické strany je, aby naplnila všechny dělnické organizace jednotným komunistickým duchem a jednotnou komunistickou vůlí“.³²⁶ KSČ se zde dále vyjádřila, že „nejdůležitější dělnické organizace, které musí býti komunisty plánovitě dobývány, jsou organizace odborové“, neboť komunisté nikdy neusilovali o rozkol odborových organizací, ale vždy jim šlo o zachování jejich jednoty.³²⁷ Komunisté tedy chtěli svou činností v odborových organizacích postupně dospět k jejich

³¹⁹ *Protokol 1. řádného sjezdu Komunistické strany Československa, 2. - 5. 2. 1923, s. 6.*

³²⁰ *Tamtéž, s. 37 - 39.*

³²¹ *Tamtéž, s. 6.*

³²² *Tamtéž, s. 6.*

³²³ *Tamtéž, s. 58 - 59.*

³²⁴ ČADA, Václav a kol. *Dějiny KSČ. I. díl., s. 125.*

³²⁵ *Tamtéž, s. 124.*

³²⁶ ČIHÁK, Miroslav, ed. *Sborník studijních materiálů k dějinám KSČ v letech 1921 - 1929. 1. část, s. 211.*

³²⁷ *Tamtéž, s. 211 - 212.*

ovládnutí.³²⁸ Tuto skutečnost následně potvrdila i celostátní konference KSČ, která se sešla počátkem května 1924 v Brně.³²⁹

Na počátku roku 1923 došlo k činu, který výrazně ovlivnil vývoj celého československého politického systému. Josef Šoupal, mladý anarchokomunista, spáchal úspěšný atentát na ministra financí Aloise Rašína.³³⁰ Tato událost vyvolala v Československu mohutný protikomunistický odpor a, i přes nesouhlas komunistů a některých dalších poslanců, byl přijat Zákon na ochranu republiky.³³¹ V důsledku této situace se 1. dubna 1923 sešel mimořádný sjezd KSČ, na kterém dostali přítomní delegáti pokyny pro případ přechodu strany do ilegality.³³² V souvislosti s odporem proti zákonu proběhlo dne 1. května 1923 v celém Československu více než 400 průvodů a demonstrací, do kterých se dohromady zapojil téměř milion osob. Kromě dělníků se zde angažovali i rolníci a další pracující.³³³

Významnou změnu samotné podstaty dosavadního strategicko-taktického vývoje mezinárodního komunistického hnutí přinesl V. kongres Komunistické internacionály, který pobíhal ve dnech 17. června - 8. července 1924 v Moskvě.³³⁴ Kongres se zabýval současnou mezinárodní situací, kde došel k závěru, že dělnické hnutí nestojí před bezprostřední socialistickou revolucí, neboť se právě nachází v období tzv. „dočasné stabilizace kapitalismu“, tedy hospodářského růstu.³³⁵

Výsledky uplatňování taktiky jednotné fronty jako metody k získávání dělnické třídy zhodnotil kongres rozporuplně.³³⁶ Kongres se tedy pustil do přehodnocení celého strategicko-taktického směřování a vytyčil nový úkol pro nastávající období, kterým byla bolševizace jednotlivých komunistických stran.³³⁷ To v podstatě znamenalo naprosté podřízení jednotlivých sekcí Komunistické internacionály jejímu moskevskému vedení.³³⁸ Jádrem bolševizace měl být „boj za ovládnutí leninské teorie a její tvůrčí aplikace na konkrétní historické podmínky jednotlivých zemí“. ³³⁹ Hlavním úkolem komunistických stran tedy bylo

³²⁸ CABADA, Ladislav. *Intelektuálové a idea komunismu v českých zemích 1900 - 1939*, s. 92.

³²⁹ BIELIKOVÁ, Jarmila et al. *Dějiny Komunistické strany Československa v datech*, s. 190.

³³⁰ CABADA, Ladislav. *Intelektuálové a idea komunismu v českých zemích 1900 - 1939*, s. 89.

³³¹ Tamtéž, s. 89 - 90.

³³² HLUŠIČKOVÁ, Růžena. *Cesta k vítězství dělnické třídy v Československu, 1848 - 1948*, 159.

³³³ ČADA, Václav. *KSČ v období 1921 - 1948: strategie a taktika*, s. 60.

³³⁴ PELIKÁN, Bohumil. *Komunistická internacionála a Komunistická strana Československa: bibliografický sborník 1919 - 1943, svazek 1*, s. 61.

³³⁵ ČADA, Václav a kol. *Dějiny KSČ. I. díl*, s. 126.

³³⁶ ČADA, Václav. *KSČ v období 1921 - 1948: strategie a taktika*, s. 70.

³³⁷ HLUŠIČKOVÁ, Růžena. *Cesta k vítězství dělnické třídy v Československu, 1848 - 1948*, s. 160.

³³⁸ CABADA, Ladislav. *Intelektuálové a idea komunismu v českých zemích 1900 - 1939*, s. 93.

³³⁹ Tamtéž, s. 94.

uchopení teorie marxismu-leninismu a její tvořivé uplatňování v praxi. Hlavní zdroj poučení jím při tom měla poskytovat bolševická strana v Rusku.³⁴⁰

Na kongresu bylo dále řečeno, že komunistické strany musí být skutečně masové, schopné používat proti nepříteli všech strategických manévřů, dále musí být ve své podstatě revoluční, marxistické a centralizované, tedy prosty všech frakcí, směrů a seskupení.³⁴¹ Kongres plně podpořil nové bolševické kádry v sekcích komunistické internacionály a kladl důraz na „vymýcení přežitků sociáldemokratismu a likvidaci pravičáckého nebezpečí“.³⁴²

Kongres uložil jednotlivým komunistickým stranám za úkol využít současné období přechodného odlivu revoluce pro upevnění svého vlivu v masách, nadále tedy bylo důležitým cílem získat na svou stranu většinu dělnické třídy. Bylo však nutné pracovat na odstranění chyb, které v minulosti zabránily komunistům stát se vůdčí silou dělníků.³⁴³ Kongres odmítl výklad taktiky jednotné fronty jako vytváření koalice se sociálně demokratickými stranami a naopak stanovil, že hlavním cílem komunistických stran je osvobodit dělníky z vlivu sociálně demokratických vůdců.³⁴⁴ Mezi hlavní a bezprostřední úkoly komunistických stran, které kongres vytyčil, patřilo rozvinutí systematické práce komunistických frakcí v odborech, aby byly získány pro revoluční boj, a dále vytvoření závodních výborů a rozvinutí spolupráce s rolnictvem.³⁴⁵

Rovněž politika KSČ byla na V. kongresu podrobena kritice, především z důvodu nedostatečné ráznosti v boji proti sociálně demokratickým přežitkům.³⁴⁶ Dosavadním vůdcům strany, především Bohumíru Šmeralovi, Karlu Kreibichovi, Antonínu Zápotockému a Aloisi Munovi, byla vyslovena nedůvěra.³⁴⁷ Na to většina československé delegace zareagovala prohlášením, v němž souhlasila se skutečností, že KSČ není ještě bolševickou stranou, ale ohradila se proti obvinění z oportunistických tendencí.³⁴⁸ Politiku vedení KSČ zde hájil především Kreibich, který žádal, aby byla posuzována podle konkrétních volebních výsledků.³⁴⁹

³⁴⁰ ČADA, Václav a kol. *Dějiny KSČ. I. díl*, s. 127.

³⁴¹ BRADÁČ, Zdeněk. *Boj za bolševisaci KSČ v období dočasné stabilisace kapitalismu*, s. 127 - 128.

³⁴² Tamtéž, s. 128.

³⁴³ Tamtéž, s. 122.

³⁴⁴ Tamtéž, s. 123.

³⁴⁵ Tamtéž, s. 125.

³⁴⁶ RUPNIK, Jacques. *Dějiny Komunistické strany Československa: od počátků do převzetí moci*, s. 66.

³⁴⁷ CABADA, Ladislav. *Intelektuálové a idea komunismu v českých zemích 1900 - 1939*, s. 93.

³⁴⁸ BRADÁČ, Zdeněk. *Boj za bolševisaci KSČ v období dočasné stabilisace kapitalismu*, s. 136.

³⁴⁹ RUPNIK, Jacques. *Dějiny Komunistické strany Československa: od počátků do převzetí moci*, s. 67.

S kritikou dosavadní činnosti výkonného výboru KSČ vystoupila na kongresu také menší, levicová část československé delegace pod vedením Evžena Frieda a Marka Čulena, která poukázala na řadu nedostatků komunistické politiky v Československu a postavila se jednoznačně za stanovisko V. kongresu. Tato událost byla přímým střetem dvou proudů uvnitř KSČ a již na sjezdu došlo k rozdělení na dvě skupiny.³⁵⁰ Jednalo se o menšinu československé delegace, která bez výhrad přijala všechna usnesení i kritiku sjezdu a větší část československé delegace, která v zásadě s kritikou souhlasila, ale k nápravě chyb chtěla přistoupit až po jejich důkladném prozkoumání.³⁵¹ V průběhu následných vnitrostranických diskuzí se vytvořil i třetí proud reprezentovaný Bohumírem Šmeralem, Antonínem Zápotockým a Karlem Kreibichem, který představoval určitý „střed“.³⁵²

Významný mezník v procesu bolševizace představuje II. sjezd KSČ, který se uskutečnil ve dnech 31. října - 4 listopadu 1924 v Praze.³⁵³ Tento sjezd byl velmi ovlivněn závěry V. kongresu Komunistické internacionály a to především jeho ostrou kritikou směrem k vedení KSČ. Uvnitř KSČ se zformovaly dvě proti sobě stojící skupiny, přičemž v době konání sjezdu byl poměr stoupenců levice a dosavadního vedení přibližně vyrovnaný.³⁵⁴

Na tento sjezd dorazil i zástupce Komunistické internacionály Dmitrij Manuilkij, který zde přímo zasahoval do jednání a tvrdě hájil linii V. kongresu. Ve svém projevu podrobil kritice především politiku dosavadního vedení KSČ a vyjádřil své přesvědčení, že „budoucnost strany je zajištěna levou opozicí ve straně, s níž Kominternu rozhodně solidarizuje a jež zaručuje, že linie strany bude změněna tak, jak toho je zapotřebí“.³⁵⁵ Svou řeč ukončil doporučením celé KSČ, aby se rozhodla pro přijetí závěrů V. kongresu komunistické internacionály.³⁵⁶

Sjezd měl tedy odstranit nedostatky v dosavadní politice KSČ a položit pevný základ k její bolševizaci.³⁵⁷ Opět zde probíhaly ostré diskuze mezi pravým křídlem a levicí a došlo ke zvolení nového nejvyššího orgánu, ústředního výboru strany, v němž měli levicoví představitelé převahu 18 ku 14.³⁵⁸ I nadále se v ústředním výboru udržel Bohumír Šmeral, pozice jeho křídla však již slábla.³⁵⁹

³⁵⁰ BRADÁČ, Zdeněk. *Boj za bolševizaci KSČ v období dočasné stabilisace kapitalismu*, s. 136 - 137.

³⁵¹ *Protokol 2. řádného sjezdu Komunistické strany Československa 31. 10. - 4. 11. 1924*, s. 5

³⁵² ČADA, Václav a kol. *Dějiny KSČ. I. díl*, s. 129.

³⁵³ *Protokol 2. řádného sjezdu Komunistické strany Československa 31. 10. - 4. 11. 1924*, s. 13.

³⁵⁴ ČADA, Václav a kol. *Dějiny KSČ. I. díl*, s. 130.

³⁵⁵ *Protokol 2. řádného sjezdu Komunistické strany Československa 31. 10. - 4. 11. 1924*, s. 49 - 52.

³⁵⁶ *Tamtéž*, s. 66 - 67.

³⁵⁷ BRADÁČ, Zdeněk. *Boj za bolševizaci KSČ v období dočasné stabilisace kapitalismu*, s. 174 - 175.

³⁵⁸ *Tamtéž*, s. 185 - 188.

³⁵⁹ CABADA, Ladislav. *Intelektuálové a idea komunismu v českých zemích 1900 - 1939*, s. 94.

Ve výsledku splnil II. sjezd KSČ představu Komunistické internacionály, neboť strana bezvýhradně přijala usnesení a kritiku V. kongresu a rozhodující politickou převahu v novém ústředním výboru získala levice.³⁶⁰ Na sjezdu tak byl dovršen obrat KSČ k bolševizaci a delegáti přijali usnesení, které obsahovalo hlavní úkoly boje za bolševizaci strany.³⁶¹ V rezoluci o agitaci a propagaci leninismu bylo stanoveno, že „jedinou cestou, jež vede stranu k teoretické jasnosti, je propaganda teorie a praxe marxismu a leninismu a jejich prohloubení v masách členstva strany“.³⁶² Bolševizace byla II. sjezdem prohlášena za „jedinou cestu k překonání všech vnitřních krizí“.³⁶³ Úkolem strany bylo vytvořit „kádř školených propagátorů“, kteří plně ovládají zbraně marxismu a leninismu.³⁶⁴ Dosavadní orgán Proletkult byl nahrazen nově vytvořeným zvláštním agitačním a propagandistickým oddělením, které mělo být zřízeno při ústředním výkonném výboru a při každém krajském a okresním výboru KSČ.³⁶⁵

Sjezd schválil také nový organizační řád KSČ, založený na principu tzv. demokratického centralismu.³⁶⁶ Šlo o „závazné uznávání usnesení vyšších orgánů strany nižšími“ a „přísnou stranickou disciplínu“.³⁶⁷ Dle výkladu Ladislava Cabady jeho podstatou bylo, že „stanoviska nejvyššího orgánu komunistického hnutí - Kominterny - jsou vždy správná a jakákoli diskuze o nich je nepřijatelná“.³⁶⁸ Základem organizační výstavby strany se staly tzv. „buňky“, které měly být utvořeny tam, kde byli zaměstnáni alespoň 3 komunisté.³⁶⁹

Proti novým poměrům ve straně protestoval sekretář pražské organizace KSČ Josef Bubník, který jako první upozornil na tři velké problémy uvnitř KSČ. Postavil se především proti zasahování Komunistické internacionály do vnitřních záležitostí KSČ. Dále kritizoval nejrůznější výsady vedoucích činitelů KSČ a zatřetí požadoval, aby se neshody uvnitř strany řešily demokratickou diskuzí.³⁷⁰ Za své kritické vystupování byl Bubník v únoru 1925, pod záminkou jeho údajné sabotáže protestních akcí proti drahotě, vyloučen ze strany.³⁷¹ Tato událost vyvolala první velkou krizi uvnitř KSČ, neboť následně byli ze strany vyloučeni i lidé,

³⁶⁰ ČADA, Václav. *KSČ v období 1921 - 1948: strategie a taktika*, s. 92 - 93.

³⁶¹ *Protokol 2. řádného sjezdu Komunistické strany Československa 31. 10. - 4. 11. 1924*, s. 337.

³⁶² Tamtéž, s. 337.

³⁶³ Tamtéž, s. 338.

³⁶⁴ Tamtéž, s. 338.

³⁶⁵ Tamtéž, s. 566.

³⁶⁶ Tamtéž, s. 313 - 314.

³⁶⁷ Tamtéž, s. 314.

³⁶⁸ CABADA, Ladislav. *Intelektuálové a idea komunismu v českých zemích 1900 - 1939*, s. 95.

³⁶⁹ *Protokol 2. řádného sjezdu Komunistické strany Československa 31. 10. - 4. 11. 1924*, s. 318.

³⁷⁰ RUPNIK, Jacques. *Dějiny Komunistické strany Československa: od počátků do převzetí moci*, s. 69 - 70.

³⁷¹ Tamtéž, s. 70.

kteří patřili mezi Bubníkovi přívržence (jednalo se o devět poslanců a třicet dalších osobností) a na podporu Bubníka se postavily organizace v Praze, Kladně a zejména v Brně. Kompromisní dohodu a zachování jednoty strany požadovali také Šmeral a Kreibich.³⁷²

Krizovou situaci v KSČ nakonec vyřešila exekutiva Komunistické internacionály na V. plenárním zasedání, které proběhlo na přelomu března a dubna 1925.³⁷³ Stalin zde pronesl projev nazvaný „O pravicovém nebezpečí v KSČ“, ve kterém rozebral hlavní důvody krize uvnitř strany.³⁷⁴ Upozornil na skutečnost, že 70 % členů KSČ jsou bývalí sociální demokraté a kritizoval Šmeralovo vedení, které místo zlikvidování pravicového křídla uvnitř KSČ toto křídlo naopak obhajovalo. Stalin tedy požadoval intenzivnější bolševizaci a v závěru svého projevu pak pokáral „soudruhy, kteří se vyslovili pro omezení práva Komunistické internacionály zasahovat do záležitostí národních stran“.³⁷⁵

Ve dnech 26. - 28. září 1925 se v Praze sešel III. sjezd KSČ³⁷⁶, který shrnul zkušenosti z překonání vnitrostranické krize.³⁷⁷ Pravicová opozice byla poražena, mnoho jejích představitelů vyloučeno ze strany a na sjezdu byla vyzdvižena pomoc Komunistické internacionály při řešení tohoto problému.³⁷⁸ Sám Bohumír Šmeral vystoupil s referátem nazvaným „Krise strany a její rozřešení plénem Exekutivy Kominterny“, ve kterém činnost Komunistické internacionály chválil.³⁷⁹ Na sjezdu byl projednáván průběh procesu bolševizace strany a vytyčeny její další úkoly.³⁸⁰ Pozornost měla být v budoucnu věnována výstavbě závodních buněk, „založení komunistických frakcí a zdokonalení frakční činnosti ve všech nestranických organizacích a v jejich orgánech“, zdokonalení činnosti mezi ženami, na venkově, a mezi mládeží.³⁸¹ Jako největší slabinu strany vyhodnotil sjezd její dosavadní práci v odborech.³⁸² Otázky bolševizace měly být do budoucna hlouběji propracovány a její úkoly podrobně naplánovány.³⁸³

Bylo zde také zvoleno nové vedení strany, kde důležité funkce zaujali zástupci levice. Do ústředního výboru KSČ byl navíc vůbec poprvé zvolen i Klement Gottwald, a z vedení byli

³⁷² RUPNIK, Jacques. *Dějiny Komunistické strany Československa: od počátků do převzetí moci*, s. 70.

³⁷³ Tamtéž, s. 70.

³⁷⁴ Tamtéž, s. 70.

³⁷⁵ Tamtéž, s. 70 - 71.

³⁷⁶ *Protokol 3. řádného sjezdu Komunistické strany Československa 26. - 28. 9. 1925*, s. 33.

³⁷⁷ HLUŠIČKOVÁ, Růžena. *Cesta k vítězství dělnické třídy v Československu, 1848 - 1948*, s. 166.

³⁷⁸ GALANDAUER, Jan. *Bohumír Šmeral*, s. 114 - 115.

³⁷⁹ Tamtéž, s. 115.

³⁸⁰ *Protokol 3. řádného sjezdu Komunistické strany Československa 26. - 28. 9. 1925*, s. 299.

³⁸¹ Tamtéž, s. 305 - 306.

³⁸² *Přehled dějin KSČ*. Praha: Svoboda, 1976, s. 125.

³⁸³ ČIHÁK, Miroslav, ed. *Sborník studijních materiálů k dějinám KSČ v letech 1921 - 1929. 2. část*, s. 198 - 199.

naopak odstranění politici spojení se sociální demokracií.³⁸⁴ Místa v ústředním výboru zaujali i bývalí ultraleví představitelé z počátku 20. let jako Bohumil Jílek a Václav Bolen.³⁸⁵ Bohumír Šmeral, politik, který stál u samého založení KSČ, naopak z vedení strany následně odešel.³⁸⁶

Síla KSČ se naplno projevila v parlamentních volbách, které proběhly v listopadu 1925.³⁸⁷ Ve svém volebním programu se strana snažila oslovit co nejširší masy pracujících a přitom cílila především na dosavadní sociálnědemokratické voliče. Sociální demokracii komunisté ve své předvolební agitaci ostře kritizovali a napadali, např. pomocí hesel „Kdo volí čsl. socialisty, podporuje korupci“.³⁸⁸ Jejich druhým velkým konkurentem ve volbách byli agrárníci, neboť komunisté se na svou stranu snažili získat také zemědělské dělníky.³⁸⁹

Záměry a cíle strany hájili komunisté v tisku např. následovně: „Komunistická strana je hlavní a základní zbraní sloužící osvobození dělnické třídy. Jejím úkolem je příprava sociální revoluce, jejím cílem komunistická společnost, přechodnou formou k ní diktatura proletariátu“.³⁹⁰ „Komunistická strana je jedinou stranou, která ukazuje pracujícímu lidu cestu ke zlepšení jeho poměrů, k osvobození z kapitalistického jařma a zároveň k odstranění každého národnostního útisku a k zajištění národní svobody všech národů. Správnou cestu ukazujeme pracujícímu lidu jenom my, komunisté! Nechceme koalici s buržoasií, nýbrž sjednocení dělníků i rolníků, jakož i veškerého ostatního pracujícího lidu všech národností proti boháčům a darmošlapům! Nechceme násilné utlačování ostatních národností, nýbrž dobrovolnou a bratrskou spolupráci všech národů. Nechceme kapitalistickou vládu, nýbrž vládu dělníků a rolníků! Nechceme ozdravení kapitalismu na účet pracujícího lidu, nýbrž bezohledné zastávání zájmů běžného lidu a zničení kapitalistické soustavy!“³⁹¹

KSČ se tedy prohlašovala za jedinou stranu, které odhodlaně bojuje za každodenní požadavky pracujícího lidu. Ostatní „kapitalistické strany“ podle komunistů naopak „pracují pro zostření vykořisťování“.³⁹² Mezi hlavní předvolební sliby KSČ patřilo mj. udržení osmihodinového pracovního dne, boj proti snižování mezd a hromadnému propouštění, snaha o dostatečné zaopatření nezaměstnaných, uvalení daňových břemen na „boháče“, odstranění

³⁸⁴ CABADA, Ladislav. *Intelektuálové a idea komunismu v českých zemích 1900 - 1939*, s. 97.

³⁸⁵ ČADA, Václav. *KSČ v období 1921 - 1948: strategie a taktika*, s. 109.

³⁸⁶ GALANDAUER, Jan. *Bohumír Šmeral*, s. 116 - 117.

³⁸⁷ BIELIKOVÁ, Jarmila et al. *Dějiny Komunistické strany Československa v datech*, s. 205.

³⁸⁸ *Rudé právo*, 11. 11. 1925, 6 (267).

³⁸⁹ *Rudé právo večerník*, 11. 11. 1925, 6 (257).

³⁹⁰ *Rudé právo večerník*, 2. 11. 1925, 6 (249).

³⁹¹ *Rudé právo*, 28. 10. 1925, 6 (251).

³⁹² Tamtéž.

bytové tísně a „potírání drahoty“.³⁹³ Komunisté zároveň prohlašovali, že „pouhými řečmi a hlasováním v parlamentě nemůže býti ničeho dosaženo“ neboť „vládnoucí vrstvy a boháče může k nějakým ústupkům donutiti jenom vnější tlak boje mimo parlament“.³⁹⁴ Výše uvedení tvrzení bylo v souladu i se závěry III. sjezdu KSČ, na kterém bylo rozhodnuto, že „pouze boj za vládu dělnickou a rolnickou, vedený komunistickou stranou v čele mas, spolu s vytvářením vlastních nástrojů třídní moci (a nikoliv hlasovacím lístkem a na půdě parlamentu) může vést k osvobození pracujících“.³⁹⁵ Kapitalismus v Československu podle komunistů nebyl schopen řešit hospodářské problémy a „jakékoliv jiné složení vlády by bylo jen jinou formou kapitalistického panství“.³⁹⁶ Komunisté se tedy, prostřednictvím „boje za každodenní požadavky pracujících“, snažili získat masy na svou stranu pro uskutečnění revolučních úkolů, neboť „pouze diktatura proletariátu je schopna změnit od základu podmínky života hospodářského a provést rekonstrukci na základě socialistickém“.³⁹⁷

Ve své kampani komunisté voliče vyzývali např. následovně: „Kdo nechce podporovat kapitalisty, velkostatkáře, uhlobarony, různé zbohatlíky, korupčníky a velkozloděje, kdo nechce, aby i napříště dělána byla politika ve prospěch bohatých a ke škodě chudých, kdo nechce podporovati strůjce nových válek, kdo chce napomáhati utvoření vlády dělníků a rolníků, aby pracující lid měst a venkova mohl si sám vládnouti, ten nemůže volit jinak, než kandidátku Komunistické strany Československa číslo 15“.³⁹⁸ „Každý, kdo chce zlepšení poměrů pracujícího lidu měst i venkova, kdo chce osvobození práce z pout kapitalismu, kdo chce spravedlivé řešení národnostní otázky, kdo chce konec každému utlačování, kdo nechce válku za zájmy kapitalistů a imperialistů a kdo chce vítězství socialismu celého světa, může proto hlasovati jenom pro stranu proletářské revoluce a hlasovati komunisticky. Proti koalici! Proti každé kapitalistické vládě! Pro vládu dělníků a rolníků!“³⁹⁹ KSČ navíc zdůrazňovala, že na jejích kandidátních listinách jsou jen čeští, slovenští, němečtí, polští a maďarští „pocitiví dělníci“.⁴⁰⁰

Den konání voleb, 15. listopad 1925, nazývali komunisté ve své tiskové kampani jako „den odplaty a soudu“.⁴⁰¹ KSČ ve volbách výrazně uspěla a stala se druhou nejsilnější

³⁹³ *Rudé právo*, 28. 10. 1925, 6 (251).

³⁹⁴ Tamtéž.

³⁹⁵ *Protokol 3. řádného sjezdu Komunistické strany Československa 26. - 28. 9. 1925*, s. 259.

³⁹⁶ Tamtéž, s. 258 - 259.

³⁹⁷ Tamtéž, s. 259.

³⁹⁸ *Rudé právo*, 3. 11. 1925, 6 (255).

³⁹⁹ *Rudé právo*, 28. 10. 1925, 6 (251).

⁴⁰⁰ *Rudé právo*, 5. 11. 1925, 6 (257).

⁴⁰¹ *Rudé právo*, 14. 11. 1925, 6 (260).

politickou stranou v Československu. Získala téměř milion hlasů.⁴⁰² Komunisté v tisku slavili články jako „Zvítězili jsme sami proti všem!“ nebo „Jsme největší dělnickou stranou“.⁴⁰³ Následné nabídky vybudovat koalici se socialisty a agrárníky komunisté odmítli v kampani pod heslem „Proč nejdou komunisté do vlády?“.⁴⁰⁴ V Rudém právu komunisté vydali výzvu „Pracujícím lidu měst a venkova!“ ve kterém kladli důraz na soustředění sil mimo parlament, aby mohla být připravena cesta ke „skutečné dělnické vládě“.⁴⁰⁵

4.2. Vývoj KSČ ve 2. polovině 20. let

Na jaře a v létě 1926 probíhaly mohutné vlny protestů dělníků a ostatních pracujících. Bouřili se zejména proti vládnímu návrhu na zavedení pevných cel na dovoz zemědělských produktů, který by vedl k růstu cen, a dále proti zvýšení platů kněžím, které mělo být financováno ze státních prostředků, tedy mj. z daní.⁴⁰⁶ V čele těchto protestů stála KSČ, která vyzvala ke spolupráci socialistické strany.⁴⁰⁷ Sociální demokraté i národní socialisté však nabídky komunistů na společný postup odmítli a návrh nových zákonů byl následně v parlamentu schválen.⁴⁰⁸ Na mnoha místech však i přesto došlo ke společným akcím komunistických a socialistických dělníků i odborových organizací.⁴⁰⁹

Ve 2. polovině 20. let vzrůstalo uvnitř KSČ napětí, které postupně přešlo v boj mezi několika frakcemi a jednotlivci. Po odchodu Bohumíra Šmerala a následně i Karla Kreibicha se zformovaly dvě nejvýraznější frakce. První z nich byla soustředěna okolo politiků Bohumila Jílka a Václava Bolena, druhá skupina vznikla okolo Agitpropu, agitačně propagačního oddělení KSČ, které řídil od roku 1926 Klement Gottwald.⁴¹⁰ Po polovině 20. let se postupně dostala do popředí Jílkova skupina a získala ve straně vedoucí vliv.⁴¹¹ Jílek se však dostával do častých sporů s Komunistickou internacionálou, která mu vyčítala nedostatečné zapojení proletariátu do masových akcí pořádaných KSČ. Československo se totiž právě nacházelo v období hospodářské konjunktury, což způsobilo pokles zájmu občanů o tyto akce.⁴¹²

⁴⁰² BIELIKOVÁ, Jarmila et al. *Dějiny Komunistické strany Československa v datech*, s. 205.

⁴⁰³ *Rudé právo*, 17. 11. 1925, 6 (263).

⁴⁰⁴ *Protokol 4. řádného sjezdu Komunistické strany Československa*: 25. - 28. 3. 1927, s. 304.

⁴⁰⁵ *Rudé právo*, 22. 11. 1925, 6 (273).

⁴⁰⁶ *Přehled dějin KSČ*. Praha: Svoboda, 1976, s. 126.

⁴⁰⁷ Tamtéž, s. 126 - 127.

⁴⁰⁸ ČADA, Václav. *KSČ v období 1921 - 1948: strategie a taktika*, s. 113.

⁴⁰⁹ *Přehled dějin KSČ*. Praha: Svoboda, 1976, s. 127.

⁴¹⁰ CABADA, Ladislav. *Intelektuálové a idea komunismu v českých zemích 1900 - 1939*, s. 108 - 109.

⁴¹¹ ČADA, Václav. *KSČ v období 1921 - 1948: strategie a taktika*, s. 115.

⁴¹² CABADA, Ladislav. *Intelektuálové a idea komunismu v českých zemích 1900 - 1939*, s. 109 - 110.

Ve dnech 25. – 28. března 1927 probíhala v Praze jednání IV. sjezdu KSČ.⁴¹³ Tento sjezd se sešel v období, kdy se Československo nacházelo v období tzv. „dočasné stabilizace kapitalismu“, a jeho úkolem tak bylo shrnout dosavadní zkušenosti z třídních zápasů a stanovit další postup strany. Sjezd předpokládal, že stabilizace kapitalismu je jen relativní a očekával, že brzy dojde k zostření třídních rozporů.⁴¹⁴ Zprávu o činnosti strany v období mezi III. a IV. sjezdem KSČ přednesl Bohumil Jílek. Vyjádřil se v ní velmi optimisticky a konstatoval, že je KSČ „na leninské linii“ a „vrůstá do mas“.⁴¹⁵ Následně však uvedl, že 75 % členů strany „koná stranickou práci jen občasně“ a jen málo členů strany se podle něj podílí na práci v závodních buňkách.⁴¹⁶

Dále na IV. sjezdu vystoupil Josef Haken, který pronesl referát, ve kterém zhodnotil současnou hospodářskou a politickou situaci v Československu a zabýval se také dalšími úkoly KSČ.⁴¹⁷ Jako hlavní viděl nutnost „budovat a organizovat proletářskou frontu“ a „být v popředí všech zápasů pracující třídy“.⁴¹⁸ KSČ podle něj byla na „dobré cestě být opravdu bolševickou stranou a své úkoly splnit“.⁴¹⁹ Dále zdůraznil potřebu starat se o udržení jednoty a masového charakteru KSČ. Podpořil také boj za jednotu odborů a snahu získat na svou stranu rolníky i „utlačované národnostní menšiny“.⁴²⁰

Závěrečné slovo pronesl na IV. sjezdu Antonín Zápotocký.⁴²¹ Opět v něm zmínil slabinu dosavadní odborové práce, kterou viděl v tom, že většina členů KSČ se málo zúčastňovala skutečné práce v odborech. Dle slov Zápotockého: „každý komunista musí být odborářem i politikem“, tedy „musí umět pracovat v odborech i v politice“.⁴²² Velkou chybu dále viděl v přeceňování Rudých odborů, neboť se jedná pouze o přechodnou organizaci a hlavním cílem je docílit sjednocení odborových organizací.⁴²³ Na sjezdu přijatá rezoluce týkající se odborové taktiky vytyčila heslo: „zaměstnaní i nezaměstnaní dělníci, spojte se v odborech k jednotnému boji proti kapitalistickému zbídačení vaší existence!“.⁴²⁴ Podle této rezoluce „úkolem komunistické strany a jejích orgánů je frakční práci usměrňovat a budovat

⁴¹³ *Protokol 4. řádného sjezdu Komunistické strany Československa: 25. - 28. 3. 1927*, s. 13.

⁴¹⁴ *Přehled dějin KSČ*. Praha: Svoboda, 1976, s. 129 - 130.

⁴¹⁵ *Protokol 4. řádného sjezdu Komunistické strany Československa: 25. - 28. 3. 1927*, s. 45 - 48.

⁴¹⁶ Tamtéž, s. 49.

⁴¹⁷ Tamtéž, s. 58.

⁴¹⁸ Tamtéž, s. 69.

⁴¹⁹ Tamtéž, s. 70.

⁴²⁰ Tamtéž, s. 71.

⁴²¹ Tamtéž, s. 233.

⁴²² Tamtéž, s. 234.

⁴²³ Tamtéž, s. 234.

⁴²⁴ Tamtéž, s. 266.

ještě s větším úsilím než doposud široce rozvětvenou organizační sítí komunistických frakcí ve všech odborech“.⁴²⁵

Také Karel Kreibich ve své závěrečné řeči na IV. sjezdu zmínil, že se KSČ nachází na nejlepší cestě k leninismu a bolševizaci.⁴²⁶ O agrární otázce, které byla na sjezdu věnována velká pozornost, se vyjádřil v tom smyslu, že vykoná-li KSČ svou povinnost dle přijaté rezoluce a získá pro svůj boj „široké masy pracujícího lidu“, pak „tím bude získán nový předpoklad vítězství komunistické strany, vítězství socialistické revoluce“.⁴²⁷

Dle Václava Čady politické linii IV. sjezdu chybělo „tvůrčí propracování strategicko-taktických vazeb“ a ani nové vedení KSČ, ve kterém se prosadila skupina v čele s Bohumilem Jílkem, nemohlo být zárukou úspěšného vývoje v dalším období. Sjezd podle něj nereálně zhodnotil objektivní situaci a přecenil vlastní možnosti.⁴²⁸ KSČ se proto v následujícím období nepodařilo podchytit stávky, k nimž došlo v druhé polovině roku 1927 a na počátku roku 1928.⁴²⁹ Bylo zřejmé, že KSČ ztrácí dosavadní masovou podporu a ve straně se začala čím dál hlasitěji ozývat kritika. V čele opozice složené převážně z mladých členů strany stál Klement Gottwald.⁴³⁰ Agitačně propagační oddělení ústředního výboru, které Gottwald vedl, se stalo základnou pro útok na Jílkovo vedení.⁴³¹

Vyvrcholení vnitrostranického napětí přinesl tzv. Rudý den, který byl zorganizován vedením strany jako odpověď na zákaz uspořádání spartakiády. Podle představ Bohumila Jílka se měl tento den stát „bojem za základní právo pracujících“ a „předělem v celé dosavadní politice strany.“⁴³² Akce, která měla být původně ukázkou síly KSČ, skončila velkým zklamáním. Byla velmi špatně zorganizovaná a v den konání demonstrace, 6. července 1928, se v centru Prahy shromáždilo jen okolo 6000 lidí.⁴³³

Již na následném zasedání ústředního výboru KSČ, které probíhalo ve dnech 9. - 10. července 1928, vystoupila s ostrou kritikou dosavadního vedení strany opozice v čele s Klementem Gottwaldem, jejímž cílem se stala změna celé strategicko-taktické orientace.⁴³⁴

⁴²⁵ Protokol 4. řádného sjezdu Komunistické strany Československa: 25. - 28. 3. 1927, s. 269 - 270.

⁴²⁶ Tamtéž, s. 240.

⁴²⁷ Tamtéž, s. 241, s. 257.

⁴²⁸ ČADA, Václav a kol. *Dějiny KSČ. I. díl*, s. 141.

⁴²⁹ *Přehled dějin KSČ*. Praha: Svoboda, 1976, s. 131.

⁴³⁰ Tamtéž, s. 133 - 134.

⁴³¹ CABADA, Ladislav. *Intelektuálové a idea komunismu v českých zemích 1900-1939*, s. 110.

⁴³² ČADA, Václav. *KSČ v období 1921 - 1948: strategie a taktika*, s. 123.

⁴³³ ČADA, Václav a kol. *Dějiny KSČ. I. díl*, s. 142.

⁴³⁴ ČADA, Václav. *KSČ v období 1921 - 1948: strategie a taktika*, s. 123 - 124.

Vnitrostranickou krizí uvnitř KSČ se zabývala také Komunistická internacionála v rámci jejího VI. kongresu, který se sešel se dnech 17. července - 1. září 1928 v Moskvě.⁴³⁵ Úkolem jednání bylo posoudit celkovou mezinárodní situaci, v rámci které dospěl kongres k závěru, že se zostřují rozpory a hrozí nebezpečí vypuknutí nové války. Kongres se dále věnoval analýze základních strategicko-taktických otázek týkajících se přechodu od kapitalismu k socialismu, uplatňování taktiky jednotné fronty a získávání spojenců pro konečnou socialistickou revoluci.⁴³⁶

Za účelem řešení krize uvnitř KSČ zřídila Komunistická internacionála zvláštní komisi, která posuzovala dosavadní vývoj strany, jež byla jednou z nejmasovějších sekcí Komunistické internacionály.⁴³⁷ Došlo zde opět ke střetu mezi představiteli dosavadního vedení v čele s Bohumilem Jílkem a jejich opozicí vedenou Klementem Gottwaldem.⁴³⁸ V rámci hodnocení výsledků práce jednotlivých komunistických stran se Komunistická internacionála usnesla, že KSČ trpí velkými nedostatky, zejména „oportunistickou pasivitou vedení“, „nedostatečnou schopností rychle mobilizovat masy“ nebo „velmi pomalým tempem zdolávání nedostatků odborové práce“.⁴³⁹

V otevřeném listu členstvu KSČ se Komunistická internacionála vyjádřila, že bezprostřední příčinou probíhající vnitrostranické krize je neúspěch Rudého dne. Dále zde zhodnotila vývoj KSČ v předchozích měsících a zaměřila se na odhalení hlubších příčin krize, mezi které patřila např. „oportunistická pasivita strany“, nedostatečný boj proti „oportunistickým úchylnkám“ nebo nesprávné zhodnocení následků tzv. stabilizace kapitalismu. Komunistická internacionála KSČ doporučila, aby v nejbližším období přehodnotila svou činnost a provedla skutečný obrat „od oportunistické pasivity k bolševické aktivitě“ a krizi tak úspěšně překonala.⁴⁴⁰

Na základě otevřeného listu exekutivy Komunistické internacionály probíhala uvnitř KSČ vnitrostranická diskuze o činnosti strany, která by pomohla k překonání krize.⁴⁴¹ Již na přelomu let 1928 a 1929 ztratili Jílkovi stoupenci své pozice ve straně, ve kterých je nahradili členové skupiny mladých bolševiků sdružených okolo Klementa Gottwalda.⁴⁴²

⁴³⁵ BIELIKOVÁ, Jarmila et al. *Dějiny Komunistické strany Československa v datech*, s. 224.

⁴³⁶ ČADA, Václav. *KSČ v období 1921 - 1948: strategie a taktika*, s. 125 - 127.

⁴³⁷ Tamtéž, s. 128.

⁴³⁸ Tamtéž, s. 128.

⁴³⁹ KRÁL, Václav, ed. *Cesta k leninismu: Prameny k dějinám KSČ v letech 1921 - 1929*, s. 302.

⁴⁴⁰ Tamtéž, s. 302 - 309.

⁴⁴¹ HLUŠIČKOVÁ, Růžena. *Cesta k vítězství dělnické třídy v Československu, 1848 - 1948*, s. 172 - 173.

⁴⁴² ČADA, Václav. *KSČ v období 1921 - 1948: strategie a taktika*, s. 133 - 134.

Postupně tak bylo zřejmé, že rozhodující převahu ve straně získala levice, na jejíž stranu se postavili i představitelé starší generace vedoucích stranických funkcionářů, jako např. Bohumír Šmeral, Karel Kreibich nebo Antonín Zápotocký.⁴⁴³ Vnitrostranickou diskuzi měl následně v únoru 1929 završit V. sjezd KSČ.⁴⁴⁴

4.3. Strategicko-taktická linie V. sjezdu KSČ

V pořadí již V. sjezd KSČ se sešel v Praze ve dnech 18. - 23. února 1929.⁴⁴⁵ Sjezdové jednání zahájil Klement Gottwald, který ve své úvodní řeči zdůraznil historický význam sjezdu, tedy vyvést KSČ z krize. Příčiny krize dle jeho slov spočívaly v oportunismu, sociálně demokratických tradicích a v pasivitě strany. Naznačil zde i úkoly strany pro příští období a zdůraznil své přesvědčení, že tento sjezd „zlomí sociálně demokratické tradice a ukáže cestu vpřed, cestu k sociální revoluci“.⁴⁴⁶ Směrem k dosavadnímu vedení strany se Gottwald vyjádřil následovně: „Vedení, které bylo zvoleno na IV. sjezdem Komunistické strany Československa, už neexistuje“ neboť „bylo poraženo v celé straně a v celé Komunistické internacionále“.⁴⁴⁷ „Ale ještě předtím - a to učinilo tu porážku právě tak hanebnou - samo uteklo z bojiště, hodilo flintu do žita, uteklo od kormidla strany. Aby strana byla vůbec zachráněna, aby strana měla vůbec nějaké vedení, musilo nastoupit fakticky jiné, vedení nové. Pod tímto novým vedením a za účinné pomoci KI činí strana první kroky k nápravě své politiky“.⁴⁴⁸

Bohumil Jílek se sjezdu sice zúčastnil, ale svůj referát o situaci a úkolech strany neproněsl. Podle jeho slov mu nebyl dodán podkladový materiál.⁴⁴⁹ Evžen Fried v prohlášení předsednictva následně uvedl, že „vzdání se referátu soudruha Jílka je plným přiznáním politického bankrotu oportunistického vedení strany“.⁴⁵⁰

Celý úvodní referát Klementa Gottwalda a přijaté usnesení O situaci a úkolech strany představují odpověď na otázku jak vyvést stranu z krize. Oba dokumenty přinášejí také teoreticky propracovanou, třídně vyhraněnou koncepci strategického přístupu KSČ k socialistické revoluci v Československu.⁴⁵¹ Byl zde opět odsouzeny „sociálně demokratické tradice a oportunismus, jež stranu strhávaly zpět i v období největšího jejího rozmachu“ a dále

⁴⁴³ ČADA, Václav. *KSČ v období 1921 - 1948: strategie a taktika*, s. 134.

⁴⁴⁴ HLUŠIČKOVÁ, Růžena. *Cesta k vítězství dělnické třídy v Československu, 1848 - 1948*, s. 173.

⁴⁴⁵ *Protokol 5. řádného sjezdu Komunistické strany Československa 18. - 23. 2. 1929*, s. 23.

⁴⁴⁶ Tamtéž, s. 28.

⁴⁴⁷ Tamtéž, s. 27.

⁴⁴⁸ Tamtéž, s. 27 - 28.

⁴⁴⁹ Tamtéž, s. 34 - 35.

⁴⁵⁰ Tamtéž, s. 35.

⁴⁵¹ ČADA, Václav a kol. *Dějiny KSČ. I. díl*, s. 146.

zde bylo řečeno, že „zkušenosti z posledních měsíců znovu potvrdily, že hlavní nebezpečí, které straně hrozí, je nebezpečí zprava“.⁴⁵² Správné stanovisko ke krizi i k veškerým problémům KSČ měla dle usnesení pouze levá opozice, která „jediná skýtá záruku skutečného ozdravení strany, překonání oportunistické pasivity a přechodu k bolševické aktivitě“ a je tedy nutno provést celkový vnitřní přerod strany.⁴⁵³ KSČ zde dále otevřeně prohlásila, že „její cíle mohou být dosaženy pouze násilným svržením dosavadní kapitalistické společnosti, ozbrojeným povstáním, nastolením diktatury proletariátu“.⁴⁵⁴

Bezprostředním strategickým cílem se tedy pro československé komunisty stalo dobytí moci a nastolení diktatury proletariátu, což plně odpovídalo požadavkům VI. kongresu Komunistické internacionály. Tento přístup zároveň představoval východisko k překonání chyb a nedostatků dosavadního vedení KSČ.⁴⁵⁵ Celé jednání se neslo v duchu „dát straně takové směrnice, aby strana byla skutečně organizátorkou sociální revoluce“ a ukázat tedy „cestu vpřed, cestu k sociální revoluci“.⁴⁵⁶ Mezi nejbližší politické a taktické úkoly strany tedy patřilo zejména „znovu navázat styk s pracujícími masami, postavit se v čelo jejich bojů, vést boj za jejich zájmy, jejich politické i hospodářské požadavky, bojovat proti fašismu a nebezpečí imperialistické války a na obranu Sovětského svazu“.⁴⁵⁷ Velký důraz byl také kladen na hospodářské boje, v rámci kterých měla strana „sledovat bedlivě všechny hospodářské problémy, reagovat živě na hospodářské požadavky pracujících, připravovat, organizovat a vést boj za jejich prosazení“.⁴⁵⁸ Veškerou svou pozornost musí soustředit na odborové úkoly a uplatnit se v odborech jako vůdčí organizace proletariátu.⁴⁵⁹ Strana tedy musí „přitáhnout co nejširší masy dělnictva v závodech“ a organizovat a vést stávky tak, aby podpořily základní strategický cíl strany.⁴⁶⁰

Za nejdůležitější vnitrostranický úkol bylo považováno „zlomení sociálně demokratických tradic a vnitrostranických příčin oportunismu a pasivity“ a „rozhodný boj proti pravému a likvidátorskému nebezpečí a jeho nositelům ve vlastních řadách“.⁴⁶¹

⁴⁵² *Protokol 5. řádného sjezdu Komunistické strany Československa 18. - 23. 2. 1929*, s. 459, s. 466.

⁴⁵³ Tamtéž, s. 469 - 470.

⁴⁵⁴ *Protokol 5. řádného sjezdu Komunistické strany Československa 18. - 23. 2. 1929*, s. 471.

⁴⁵⁵ ČADA, Václav a kol. *Dějiny KSČ. I. díl*, s. 146.

⁴⁵⁶ *Protokol 5. řádného sjezdu Komunistické strany Československa 18. - 23. 2. 1929*, s. 27 - 28.

⁴⁵⁷ Tamtéž, s. 27.

⁴⁵⁸ Tamtéž, s. 476.

⁴⁵⁹ Tamtéž, s. 520 - 521.

⁴⁶⁰ Tamtéž, s. 476 - 477.

⁴⁶¹ Tamtéž, s. 483 - 484.

Ve výsledku znamenal sjezd vítězství gottwaldovského křídla a dokonal tak porážku dosavadního vedení strany. Na sjezdu byl zvolen nový ústřední výbor KSČ, který představoval obrat v základní činnosti strany, neboť v něm usedla řada stoupenců Klementa Gottwalda. Mnoho těchto komunistů nové generace, později nazvaných „karlínští kluci“, patřilo mezi Moskvou podporované mladé politiky bez sociálně demokratické minulosti.⁴⁶² Členy ústředního výboru strany se stali např. Rudolf Slánský, Václav Kopecký, Pavel Reiman, Jan Šverma, Otta Synek, Josef Guttman, Jaromír Dolanský, Evžen Fried, Josef Haken, Josef Hrubý a samozřejmě Klement Gottwald jako ústřední tajemník strany.⁴⁶³ Toto nové vedení mělo být zárukou skutečné bolševizace strany, ve které zvítězila marxisticko-leninská linie.⁴⁶⁴

Proti změnám ve vedení strany se uvnitř KSČ zformovalo několik skupin. Výraznou opozicí byli tzv. Leninci, skupina 26 komunistických poslanců a senátorů v čele s Bohumilem Jílkem a Václavem Bolenem. Ve svém prohlášení proti usnesení V. sjezdu kritizovali i Komunistickou internacionálu a samotného Stalina.⁴⁶⁵ Na počátku června 1929 byli všichni tito politici vyloučeni z KSČ.⁴⁶⁶

Další opoziční skupinu utvořili komunističtí spisovatelé, kteří v otevřeném dopise upozornili na nebezpečí uvnitř strany. Prohlášení podepsalo sedm spisovatelů, např. Stanislav Kostka Neumann, Ivan Olbracht, Jaroslav Seifert nebo Vladislav Vančura.⁴⁶⁷ Tito signatáři, z nichž většina pracovala v tiskových orgánech KSČ, byli následně odsouzeni z hlediska stranické disciplíny, propuštěni ze svých míst a následně vyloučeni ze strany.⁴⁶⁸ Na stranu KSČ se naopak postavili levicoví umělci jako Vítězslav Nezval, Julius Fučík, Karel Teige nebo František Halas.⁴⁶⁹

Bezprostředním a hmatatelným výsledkem bolševizace KSČ byl dle Jacquese Rupnika, výrazný úbytek její popularity mezi členy strany i voliči.⁴⁷⁰ Mezi lety 1928 a 1929 klesl počet členů strany o 69 000, tedy téměř o polovinu. O rok později úbytek členů pokračoval a strana přišla o dalších 56 000 členů. Její členská základna se tak ztenčila na pouhých 25 000. Ještě

⁴⁶² RUPNIK, Jacques. *Dějiny Komunistické strany Československa: od počátků do převzetí moci*, s. 83 - 84.

⁴⁶³ *Protokol 5. řádného sjezdu Komunistické strany Československa 18. - 23. 2. 1929*, s. 639 - 640.

⁴⁶⁴ *Přehled dějin KSČ*. Praha: Svoboda, 1976, s. 137.

⁴⁶⁵ CABADA, Ladislav. *Intelektuálové a idea komunismu v českých zemích 1900 - 1939*, s. 118.

⁴⁶⁶ Tamtéž, s. 118.

⁴⁶⁷ RUPNIK, Jacques. *Dějiny Komunistické strany Československa: od počátků do převzetí moci*, s. 80.

⁴⁶⁸ CABADA, Ladislav. *Intelektuálové a idea komunismu v českých zemích 1900 - 1939*, s. 121 - 123.

⁴⁶⁹ BIELIKOVÁ, Jarmila et al. *Dějiny Komunistické strany Československa v datech*, s. 230 - 231.

⁴⁷⁰ RUPNIK, Jacques. *Dějiny Komunistické strany Československa: od počátků do převzetí moci*, s. 85.

v roce 1928 přitom čítal počet členů KSČ 150 000.⁴⁷¹ Podobný byl i vývoj v odborech. V letech 1929 - 1930 přišla KSČ podle odhadů o třetinu až polovinu odborářské základny.⁴⁷²

Parlamentní volby v říjnu 1929 navíc znamenaly pro komunisty také ztrátu voličů.⁴⁷³ KSČ vyzývala občany k volbě jejich strany pomocí hesel „proti válce, proti hlasu, proti fašismu“⁴⁷⁴ nebo „proti fašistické diktatuře kapitálů“.⁴⁷⁵ Lidem slibovali např. „levnější chléb, nižší činže, zlepšení ochrany nájemníků“.⁴⁷⁶ Oproti mohutné předvolební kampani z roku 1925 však titulní stránky Rudého práva tentokrát plnily především informace týkající se stávkového boje severočeských havířů.⁴⁷⁷ Velkým volebním konkurentem KSČ byla opět především sociální demokracie, vůči které se vyjadřovali velmi hrubě, což dokazuje např. titulek „Pryč se sociálfašistickými mrvy!“.⁴⁷⁸

KSČ ve volbách získala pouze tři čtvrtě miliónu hlasů, čímž se z pozice druhé nejsilnější strany posunula až na čtvrté místo.⁴⁷⁹ O této situaci informovala dne 30. října 1929 v Rudém právu následovně: „musíme konstatovati s otevřeností, která vždy vyznačovala bolševiky a bez jakéhokoli okrašlování a úředního optimismu: komunistická strana byla ve volbách poražena“.⁴⁸⁰ V článku dále prohlásili, že si všech odevzdaných hlasů velmi váží, neboť „těch sedm set padesát tisíc hlasů, které jsme obdrželi, ukázalo, že strana si přes všechnen teror, přes všechno renegátství, přes všechno sýčkování nepřátel zachovala vliv na veliké masy, že nejlepší část proletariátu, že statisíce revolučních dělníků jsou za komunistickou internacionálou“.⁴⁸¹ Mezi novými komunistickými poslanci byl i generální tajemník Klement Gottwald.⁴⁸²

Souběžně s úpadkem KSČ naopak vzrostl počet voličů sociální demokracie, která po sečtení všech hlasů skončila na druhém místě. Lidové noviny zhodnotily pozici sociální demokracie následovně: „vítězství je dokladem, že tato strana vrací se soustavně, snad rychleji než si sama přála, do pozic, které měla před komunistickým rozvratem v roce 1920.“⁴⁸³ Vzhledem k propadu KSČ se pak vyjádřily: „Dělnictvo ve své většině pochopilo, že vládní

⁴⁷¹ RUPNIK, Jacques. *Dějiny Komunistické strany Československa: od počátků do převzetí moci*, s. 85.

⁴⁷² Tamtéž, s. 86.

⁴⁷³ BIELIKOVÁ, Jarmila et al. *Dějiny Komunistické strany Československa v datech*, s. 236.

⁴⁷⁴ *Rudé právo*, 24. 10. 1929, 10 (220).

⁴⁷⁵ *Rudé právo*, 27. 10. 1929, 10 (223).

⁴⁷⁶ Tamtéž.

⁴⁷⁷ *Rudé právo*, 20. 10. 1929, 10 (217).

⁴⁷⁸ *Rudé právo*, 26. 10. 1929, 10 (222).

⁴⁷⁹ BIELIKOVÁ, Jarmila et al. *Dějiny Komunistické strany Československa v datech*, s. 236.

⁴⁸⁰ *Rudé právo*, 30. 10. 1929, 10 (224).

⁴⁸¹ Tamtéž.

⁴⁸² *Přehled dějin KSČ*. Praha: Svoboda, 1976, s. 149.

⁴⁸³ *Lidové noviny*, 29. 10. 1929, 37 (543).

politika socialistů nebyla zradou dělnické třídy, že naopak dělnictvo dosáhne relativní spravedlnosti, jestliže si samo dovede obstarávat své požadavky spoluprádou s ostatními třídami. Dělnictvo poznává, jak je utopistické, čekati na slibovanou sociální revoluci, když opravdová sociální revoluce přišla už před 11 lety a přinesla dělnické třídě vedle státní samostatnosti vše, co si dělníci ve vlastním státě vymohou. Nyní nejkrajnější levice ztratila čtvrtinu svého parlamentního zastoupení a její úpadek bude pokračovat se stoupajícími rozpory osobními a programovými.“.⁴⁸⁴ Pozici nejsilnější strany uhájili agrárníci, kteří po volbách prohlásili: „bylo zpečetěno, že jediným oprávněným mluvčím čsl. zemědělství jest strana republikánská.“⁴⁸⁵

Od roku 1924 do podzimu 1929 trvalo v Československu období hospodářské konjunktury.⁴⁸⁶ Na počátku 30. let se však také u nás projevila Velká hospodářská krize, která vlivem opoždění trvala déle a byla velmi hluboká.⁴⁸⁷ Pro KSČ se tak objevila nová příležitost, jak přivést do strany nové členy a zlepšit její popularitu. Strana se postavila do čela hnutí nezaměstnaných a začala organizovat demonstrace a velké stávkové akce.⁴⁸⁸

⁴⁸⁴ *Lidové noviny*, 30. 10. 1929, 37 (545).

⁴⁸⁵ *Venkov*, 30. 10. 1929, 24 (254).

⁴⁸⁶ JAKUBEC, Ivan. *Hospodářský vývoj českých zemí v období 1848 - 1992*, s. 131.

⁴⁸⁷ Tamtéž, s. 131 - 132.

⁴⁸⁸ *Přehled dějin KSČ*. Praha: Svoboda, 1976, s. 151, s. 154.

Závěr

Hlavním cílem této práce bylo popsat a vysvětlit okolnosti vzniku Komunistické strany Československa a zmapovat vývoj její politiky ve 20. letech 20. století. Za účelem podání ucelených informací o zkoumaném období v mé práci přibližují také základní charakteristiky období předcházejícího.

Při psaní mé práce jsem se musela vyrovnávat s některými problémy, např. bylo nutné přistupovat s jistou rezervou k veškerým informacím z dobového tisku a literatury, neboť se zde vyskytovala určitá míra ideologického zkreslení.

KSČ vznikla odštěpením levého křídla sociální demokracie. Po vnitrostranických sporech uvnitř sociální demokracie mezi její levicí a pravicí, zápasu o Lidový dům a boji o dědictví strany došlo v květnu roku 1921 k ustavení samostatné KSČ, která následně bezvýhradně přijala všechny podmínky pro vstup do Komunistické internacionály. Komunisté si pak v následujících letech vytyčili důležitý úkol, jímž bylo „překonání sociáldemokratismu“, tedy ideového, politického a organizačního dědictví sociálně demokratické strany.

Od svého založení byla KSČ stranou masovou. Již roku 1925, v prvních parlamentních volbách, kterých se účastnila, získala téměř milion hlasů a stala se tak druhou nejsilnější stranou v Československu. KSČ se však od ostatních prvorepublikových stran velmi odlišovala. Komunisté opustili koaliční politiku a přešli do opozice proti československému politickému systému. Jejich primárním strategickým cílem bylo dobytí politické moci a nastolení diktatury proletariátu. Úspěch ve volbách tedy nebyl pro KSČ, na rozdíl od ostatních politických stran, nejdůležitějším úkolem, neboť pouhým hlasováním v parlamentu podle nich jejich nejvyššího cíle dosáhnout nemohli. Již po volbách v roce 1925 tedy koaliční nabídky odmítli, neboť hlavní důraz kladli na budování sil mimo parlament a aktivizování proletariátu, aby mohla být následně připravena cesta ke „skutečné dělnické vládě“.

Aby bylo daného cíle dosaženo, potřebovali komunisté na svou stranu dostat co nejširší vrstvy proletariátu. Na masy mohli působit právě prostřednictvím volební agitace. KSČ se prohlašovala za jedinou stranu, která bojuje za „každodenní požadavky pracujícího lidu“, o čemž se snažila přesvědčit i potenciální voliče. KSČ se otevřeně vymezovala vůči ostatním politickým stranám, především sociální demokracii a agrárikům, neboť právě tyto dvě strany patřily mezi její největší konkurenty. Ve 20. letech stála komunistická strana v čele řady stávkových hnutí a demonstrací za zlepšení života pracujících a také v rámci odborů se snažila získat pro „revoluční boj“ většinu zaměstnanců.

Mezi důležité osobnosti KSČ patřil bezpochyby Bohumír Šmeral, který stal u samotného zrodu strany a v rámci jejího vývoje ve 20. letech 20. století reprezentoval tzv. starší generaci politiků, jejíž většina přešla do komunistické strany ze sociální demokracie. V souvislosti s nástupem bolševizace strany ve 20. polovině 20. let se však k moci dostala nová generace mladých radikálních komunistů, tzv. karlínští kluci. Jejich vedoucím představitelem byl Klement Gottwald. Vítězství gottwaldovského křídla strany bylo dovršeno na V. sjezdu komunistické strany.

Společně s vítězstvím tzv. karlínských kluků během V. sjezdu se strana stala plně závislou na Moskvě. Již v 1. polovině 20. let zasahovala Komunistická internacionála čím dál více do vnitrostranických záležitostí KSČ. V souvislosti s bolševizací měla být strana potřebám Komunistické internacionály plně podřízena. Dle Jacquese Rupnika byl nástup nových lidí zcela oddaných Moskvě známkou změny vztahů mezi KSČ a Komunistickou internacionálou: „nastává nové období, které můžeme nazvat gottwaldovským nebo stalinským, neboť Gottwald svou kariéru vybudoval ve stínu kariéry Stalinovy a od této linie se po celou dobu Stalinovy vlády nad mezinárodním komunistickým hnutím ani jedinkrát neodchýlil, a to ani ve chvíli, kdy v Praze věšeli ty nejvěrnější z jeho druhů, kteří se s ním dostali do funkcí v roce 1929“.⁴⁸⁹

Reakcí na výsledky V. sjezdu KSČ byl masový odchod jejích členů. Ze strany byli vyloučeni opoziční politici i spisovatelé, kteří s novým vedením nesouhlasili. Ve srovnání s parlamentními volbami v roce 1925 znamenaly volby v roce 1929 oslabení. Gottwaldova KSČ se z pozice druhé nejsilnější strany propadla až na čtvrté místo. Toto oslabení však nebylo pro komunistickou stranu fatální, jelikož v období po 2. světové válce sehraje důležitou roli v dalším směřování státu.

Jelikož je práce vedena na Pedagogické fakultě, ráda bych zde stručně nastínila její didaktický význam. Zabývá se tématem spadajícím do výuky Výchovy k občanství i Dějepisu. Oba tyto vzdělávací obory, které dle RVP ZV spadají do společné vzdělávací oblasti Člověk a společnost, mají vybavit žáka základními znalostmi a dovednostmi potřebnými pro jeho aktivní zapojení do života demokratické společnosti.⁴⁹⁰ Žáci mají být seznámeni s dějinnými, sociálními a kulturně historickými aspekty života lidí v jejich vzájemných souvislostech. U žáků se formují také dovednosti a postoje důležité pro aktivní využívání poznatků

⁴⁸⁹ RUPNIK, Jacques. *Dějiny Komunistické strany Československa: od počátků do převzetí moci*, s. 85.

⁴⁹⁰ RVP pro základní vzdělávání [online]. [cit. 5. 4. 2019]. Dostupné z: http://www.nuv.cz/uploads/RVP_ZV_2017.pdf.

o společnosti a mezilidských vztazích v občanském životě. Důležité je zde také utváření pozitivního hodnotového systému.⁴⁹¹

V rámci Výchovy k občanství téma mé diplomové práce souvisí především s následujícími očekávanými výstupy:

- VO-9-1-05 žák kriticky přistupuje k mediálním informacím, vyjádří svůj postoj k působení propagandy a reklamy na veřejné mínění a chování lidí;
- VO-9-4-01 žák rozlišuje nejčastější typy a formy států a na příkladech porovná jejich znaky;
- VO-9-4-03 žák objasní výhody demokratického způsobu řízení státu pro každodenní život občanů.⁴⁹²

⁴⁹¹ *RVP pro základní vzdělávání* [online]. [cit. 5. 4. 2019]. Dostupné z: http://www.nuv.cz/uploads/RVP_ZV_2017.pdf.

⁴⁹² Tamtéž.

Seznam použitých informačních zdrojů

Prameny:

Protokoly Ustavujícího a Slučovacího sjezdu KSČ: 14. - 16. května 1921, 30. října - 2. listopadu 1921. Praha: Svoboda, 1981. Prameny k dějinám KSČ.

Protokol 1. řádného sjezdu Komunistické strany Československa, 2. - 5. 2. 1923. Praha: Svoboda, 1989. ISBN 8020500146.

Protokol 2. řádného sjezdu Komunistické strany Československa 31. 10. - 4. 11. 1924. Praha: Svoboda, 1983.

Protokol 3. řádného sjezdu Komunistické strany Československa 26. - 28. 9. 1925. Praha: Svoboda, 1967.

Protokol 4. řádného sjezdu Komunistické strany Československa: 25. - 28. 3. 1927. Praha: Svoboda, 1984.

Protokol 5. řádného sjezdu Komunistické strany Československa 18. - 23. 2. 1929. Praha: J. Haken, 1929.

ČIHÁK, Miroslav, ed. *Sborník studijních materiálů k dějinám KSČ v letech 1921 - 1929. 1. část.* Praha: Vys. škola polit. ÚV KSČ, 1972.

ČIHÁK, Miroslav, ed. *Sborník studijních materiálů k dějinám KSČ v letech 1921 - 1929. 2. část.* Praha: Vys. škola polit. ÚV KSČ, 1972.

KLÍŘ, Miroslav, ed. *Studijní materiály k dějinám Komunistické strany Československa v letech 1921-1924: Sborník dokumentů.* Praha: SNPL, 1959.

KRÁL, Václav, ed. *Cesta k leninismu: Prameny k dějinám KSČ v letech 1921 - 1929.* Praha: Academia, 1971.

MARX, Karl a ENGELS, Friedrich. *Manifest Komunistické strany.* Praha: Svoboda, 1974.

PROKŠ, Petr, ed. *Politické programy československé a československé Sociálně demokratické strany dělnické 1878 - 1948.* Praha: Historický ústav AV ČR, 1999. Edice politických programů. ISBN 80-85268-88-4.

Za revoluční stranu: Dokumenty ke vzniku KSČ: 1919 - 1921 [Sborník]. Praha: Svoboda, 1971.

Založení Komunistické strany Československa: sborník dokumentů ke vzniku a založení KSČ, 1917 - 1924. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1954.

Odborná literatura

BIELIKOVÁ, Jarmila et al. *Dějiny Komunistické strany Československa v datech.* Praha: Svoboda, 1984.

BRADÁČ, Zdeněk. *Boj za bolševisaci KSČ v období dočasné stabilisace kapitalismu.* Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1955.

CABADA, Ladislav a KUBÁT, Michal. *Úvod do studia politické vědy.* Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007. ISBN 978-80-7380-076-5.

CABADA, Ladislav. *Intelektuálové a idea komunismu v českých zemích 1900-1939.* Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 2000. ISBN 80-86130-10-X.

CABADA, Ladislav. *Komunismus, levicová kultura a česká politika 1890-1938.* Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005. ISBN 80-86898-32-6.

ČADA, Václav a kol. *Dějiny KSČ. I. díl.* Praha: Vysoká škola politická Ústředního výboru KSČ, katedra dějin KSČ, 1989. ISBN 80-7081-020-3.

ČADA, Václav. *KSČ v období 1921 - 1948: strategie a taktika.* Praha: Svoboda, 1988.

ČIHÁK, Miroslav. *Zrod Komunistické strany Československa.* Praha: Svoboda, 1986.

GAJAN, Koloman. *Příspěvek ke vzniku KSČ: od prosincové generální stávky do slučovacího sjezdu KSČ.* Praha: SNPL, 1954.

GALANDAUER, Jan. *Bohumír Šmeral.* Bratislava: Pravda, 1986.

GALANDAUER, Jan. *Od Hainfeldu ke vzniku KSČ: české dělnické hnutí v letech 1889-1921.* Praha: Svoboda, 1986.

HLUŠIČKOVÁ, Růžena. *Cesta k vítězství dělnické třídy v Československu, 1848 - 1948.* Praha: Práce, 1988.

JAKUBEC, Ivan. *Hospodářský vývoj českých zemí v období 1848 - 1992.* Praha: Oeconomica, 2008. ISBN 978-80-245-1450-5.

NECHVÁTAL, Martin. *15. 5. 1921 založení KSČ: ve službách Kominterny.* Praha: Havran, 2002. Dny, které tvořily české dějiny. ISBN 80-86515-13-3.

PELIKÁN, Bohumil. *Komunistická internacionála a Komunistická strana Československa: bibliografický sborník 1919 - 1943, svazek I*. Praha: Knihovna Ústavu marxismu-leninismu ÚV KSČ, 1979.

Přehled dějin KSČ. Praha: Svoboda, 1976.

RUPNIK, Jacques. *Dějiny Komunistické strany Československa: od počátků do převzetí moci*. Praha: Academia, 2002. ISBN 80-200-0957-4.

RYCHLÍK, Jan. *1918: rozpad Rakouska-Uherska a vznik Československa*. V Praze: Vyšehrad, 2018. ISBN 978-80-7429-988-9.

Periodická literatura:

Lidové noviny. Brno: Vydavatelské družstvo Lidové strany v Brně, 1921, 29.

ISSN 1802-6265. Dostupné také z:

<http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:efd4c440-895b-11dc-84a0-000d606f5dc6>.

Lidové noviny. Brno: Vydavatelské družstvo Lidové strany v Brně, 1929, 37.

ISSN 1802-6265. Dostupné také z:

<http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:efd4c440-895b-11dc-84a0-000d606f5dc6>.

Rudé právo: ústřední orgán komunistické strany v Československu. Praha: [s.n.], 1921, 2.

ISSN 0032-6569.

Rudé právo: ústřední orgán komunistické strany v Československu. Praha: [s.n.], 1925, 6.

ISSN 0032-6569.

Rudé právo: ústřední orgán komunistické strany v Československu. Praha: [s.n.], 1929, 10.

ISSN 0032-6569.

Venkov: orgán České strany agrární. Praha: Tiskařské a vydavatelské družstvo rolnické, 1929, 24. ISSN 1805-0905. Dostupné také z:

<http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:dd9422d0-2293-11e8-8cd8-5ef3fc9bb22f>.

Elektronické zdroje:

RVP pro základní vzdělávání [online]. [cit. 5. 4. 2019]. Dostupné z:

http://www.nuv.cz/uploads/RVP_ZV_2017.pdf.